



**Commentariorum ac disputationum, in tertiam partem divi  
Thomae tomis quinque**

Priorum vigintisex Quaestionum eius Partis expositionem complectens

**Suárez, Francisco**

**[Köln], 1617**

Sectio prima. Vtrum Christus vt homo vere ac proprie sit, & dici pösit  
seruus Dei.

---

[urn:nbn:de:hbz:466:1-93775](https://nbn-resolving.de/urn:nbn:de:hbz:466:1-93775)

tionem: seruus enim relationem dicit ad dominum, unde de ratione seruus est, ut non solum sit subditus alteri, sed etiam omnino sit sub dominio alterius. Propriètate hanc ergo rationem disputationem hanc diuersam à precedenti propono, & quia ex diuersis Patri locutionibus singularis, & propria difficultas in hac materia orta est, primo ergo rem ipsam, deinde modum loquendi explicabimus.

## SECTIO I.

*Virum Christus, ut homo, vere ac proprius, & dicitur seruus Dei.*

*Prima sententia.*

*Fundamen-*  
*tum ex Cen-*  
*ciliorum*  
*ratim.*  
*Concil.*  
*Francoford.*  
*Adrian.*  
*Pap.*

*Concil.*  
*Alexand.*

*Autoritate*  
*Patrium.*  
*Chry. sc.*

**P**rima sententia negat Christum, etiam cum illo addito ut homo, vere possit dicere seruum Dei secundum propriam ac legitimam significationem huius vocis seruus; & consideratis omnibus conditionibus & imperfectionibus, quas vera ac propria seruus includit ac requirit. Hanc sententiam sic expostionem apud nullum antiquorum scholasticorum inuenio. Non tamen desunt noui Theologi, qui non solum censem, sed etiam deinde definant, seruum agere secundum ac fere vnicum fundamentum huius sententiae ex definitione Concilij Francofordiensis contra Elipandum, qui Christum, sicut adoptiuum, ita & seruum appellare ausus est: quem aque vitroque titulo Concilium reprehendit ac damnat. Vnde Adrianus Papa in sua epistola sic ait. *Tanta nimis vos temeritatis dementia dulcius, ut adoptiuum eum filium, quasi purum hominem, calamitati humanae subiectum, & (quod puder dire) seruum eum impi & ingratitudini benes, liberatorem nostrum non per mecessum venenosam fauce futurare. Cur non veteremini, queruli obreclarantes, Deo obiles, illum seruum nuncupare? In quibus verbis (si quis recte perpendat parentes) illam quod puder dire magis damnat Pontificis seruus, quam filius adoptivus appellationem. Et infra subiungit. *Etsi in umbra Prophetae, dictus est seruus, propter seruus formam conditionem, quam sumpsit ex Virgine, &c. nunquid propterea nomen seruus ei imponere debemus?* Vnde concidit, postquam cessavit umbra, & manifestata est veritas, quæ sub allegoria latebat, non esse vocatum Christum ab Apostolis & Evangelistis seruum, sed dominum. At tandem. *Nosrum* (inquit) opus est ut simus seruus per conditionem, & filii per gratiam adoptionis, opus eius est, ut sit viricus, proprius & dilectus filius Dei. S militia multa habentur in epistola Concilij ad Episcopos Hispanie, nam eodem modo damnat dicentes, Christum esse seruum, & dicentes, esse filium adoptiuum, ut videtur licet praesertim in fine epistole. Vbi ratio redditur, *Quia alia est persona proprii filii, alia seruus, qua significatur, seruitutem non minus, imo magis, requirere personam alienam & extraneam, quam adoptionem.* Ac denique exponuntur Scripturae, quæ interdum Christum appellant seruum, & intelligantur, non de conditione seruitutis, sed de humiliatis obedientia, quia factus est obediens usque ad mortem. Huic concilio adiungit soliter aliud antiquum, Alexandrinum scilicet, quod habetur in epistola Johannis, Cyrilli. Sed Concilium illud nihil ad rem praesentem facit, ut inferius videbimus.*

Secundo fundatur hæc sententia in Sanctorum dictis. Primum sit Chrysostomi homil. 13. in epistola ad Hebreos, ubi ait, Christum nunc seruum sedem em ad dexteram Patris non esse ministrum nec seruum, sed hoc cuiusdam concessionis fuisse profatu via. Vnde subdit. *Si ut factus seruus, non minister seruus, sic & minister factus, non mansit minister, non enim minister est sed fatus, sed factus.* Quorun verborum sensus idem esse videatur, qui in Concilio Francofordiensi insinuantur, nemirum Christum in statu viae assumisse ministerium & humiliatem seruum, cum tamen secundum veritatem & propriam conditionem seruus non sit, alioqui etiam in gloria seruus manifester,

**A** cum eadem naturæ conditionem retineat. Secundum testimonium sit Athanalijs sermone 3. cont. A. Athanalius, ubi ait, Christum interdum vocari seruum appellat, non veritatem, ad eum modum (inquit) quo filius se solerit seruum nominare, & ad hoc inferius adducit differentiationem à Paulo inter Moylem & Christum constitutam ad Heb. 3. dicente, *Et Moys quidem fideliciter in tota domus eius tanquam famulus, Christus vero tanquam filius in domo sua.* Tertium Eusebij Emilianen, qui 209. in homili. 6. de Palch. dicit, oblatum esse pro nostro peccato hominem iustum, quemadmodum nostra regio non habet: quia ne subvenire peccato potest similis peccato obnoxius, nec intervenire pro seruo auctoribus legibus seruitur. Vnde infra concludit offerendum fuisse eum, quiesceret eiusdem generi, sed non eiusdem conditionis, & longe alterius libertatis. Quartum est Leonis Papae tert. de Nativitate, ubi sic inquit, *Affimpia si de matre hominis natura, non culpa: creata est forma seruus sine conditione seruuli, quia nouus homo si non imperatus est veteris, vel & veritatem suisperit generi, & virtus excludere vestigia.* Quintum ex Augustino tractat. 3. in loc. circa 450 illa verba, *Lex per Moysem data est, &c. p. r. seruum (inquit) lex data est per Imperatorem indulgentiam.* Et infra, *Seruum agere secundum legem potest, solvere a reatu legi non potest.* In Concilio ejusdem citato afferuntur alia verba Augustini ex quadam eius homil. 36. *Dominus nostrus etiam in forma seruus non seruus, sed in formam etiam dominus fuit.* Sextum sit Cyrill. Alexander in explicatione Symboli Niceni circa medium dicentes, *Act. 14. autem (scilicet Verbum) formam serui liberi, non seruus existens ad libertatis reddit gloriam.* In similitudine bonorum factus est, qui in forma & in parte qualitate non homo existens, vi serui in similitudine Dei secundum participationem locupletatus est. In quibus verbis ultimis significat radicem, ob quam Christus ut homo non est seruus, scilicet, quia humanitas eius secundum participationem diuinitatis locupletata est. *Et Theodoreti in impugnatione sextianae hematimi.* Cyrilli dicitur, *Quoniam apostolus naturam a verbo assump. am, formam serui appelles quia ex eo, & vi prior assumptione, talis es, tamen, vniuersitate facta non viriliter cum habet seruitutis nomen.* Vnde inferius calaverteris Testamento in quibus Christus seruos vocatur, indicat esse intelligenda ratione naturæ aliquippe, ad explicandam conditionem, quam ex habet, non statum, quem habet post unionem.

Octauum & præcipuum estimonium est Damasceni lib. 3. de fide. cap. 12. in quo tractans de ignorantia, & seruitute respectu Christi, eodem modo delictis loquitur, & ex illis excludit ab hoc mysterio: & in summa ait, *Sin natura humana assumptum secundum se sumatur, & mente præscindatur a verbo, inueniri ex le ignorantem & seruam, verum ob personam identitatem in arce ind utilem communionem futurorum rerum notitiam consecutam est.* Vnde subiungit, *Quoniam illud quoque secundum est, eum ne seruum quidem dicere nobis cere, seruitutem enim ac dominationem vocabula non naturas indicant, sed ex eorum fonte generis, quæ ad aliud referuntur, quemadmodum & paternitas & filiatus voce, & ea enim non essentiam, sed affectionem & relationem ostendunt: nam quemadmodum dignitas id est, subtilibus meatus imagininationibus, id quod creatum est ab eo, quod in creatum est, eum seruum, & ne seruum ordinis esset caro, nisi Dei Verbo copulata esset: at cum semel ei personaliter punita sit, quoniam iam pacto in seruilem illesem rediatur: & adiungit rationem aliam, dicens. Nam cum unus Christus sit, sui ipsius profecto & seruus & dominus esse nequit: hac enim non ex eorum numero sicut quæ simpliciter dicuntur, sed quæ cum aliquo conseruitur. Cuicunq; in igitur seruus erit Patrius ne seruos non omnia quæ Pater haberet, Filius quoque sunt: si quidem Patri seruus est, sui ipsius autem minime. Ex quo in fine concludit. *Qui seruum eum dicunt, unum Christum inseparabilem in duos dividunt.* Et ad testimonia, in quibus*

bus appellatur seruus, eadem expositionem adhibet, scilicet, quod appellatione tantum ita interdum vocetur propter assumptam passionis humilitatem & eandem doctrinam indicat lib. 4. c. 8. & 19. quam etiam transcriptit Nicetas lib. 3. Thesauri. c. 38.

Tertio possumus argumentari ex Scriptura, quae primo loco afferenda fuisset, tamen, quia nihil ex ea potest firmatum afferri, nisi si aliquo modo fundetur in Patrum autoritate, ideo hoc loco melius colloquatur. Adrianus ergo argumentatur ab autoritate negationis Scripturæ, quia nunquam in Testamento Nō uo Christus, seruus appellatur. Quod est signum, eā appellationem vbi in Testamento veteri reperitur: fuisse figuratam, cum in nouo, eo quod in eo iam sit reuelata veritas, fuerit prætermissa. Ponderat deinde Adrianus, etiam in ipso passionis & mortis articulo, Christum non vocasse Deum, dominum, sed Patrem suum, dicens, Pater, si seruus est, transeat à me calix iste. Et in Cruce. Pater dimisit illos, non enim scimus, quid faciant. Et iterum, Pater in manus tuas commendò Spiritum meum. Si enim Christus se seruum agnoscere, certe aliquando verbis suis hoc esset profectus, & maxime in eo tempore, in quo summam imbecillitatem assumptæ naturæ experiebatur: & tamen id nō fecit, quin potius in eodem articulo passionis se dominum & regem ostendit, Latroni paradisum promittens. Nec refert, quod in Cruce Patrem, Deum suum appellauerit, quia distincta est Dei, & domini appellatio, ut sumitur ex Damasceno libr. 4. de die cap. 8. & 19. Vbi tractans verba Christi Ioann. 20. Ascendo ad Deum meum, & Deum vestrum, significat ita Christum distinxisse, quia aliter est Deus noster, aliter ipius Christi: noster enim ita est Deus ut sit etiam dominus, non sic autem Christi, sed tantum Deus. Possumus etiam addere, quod in Nouo Testamento non solum Christus non vocatur seruus, verum etiam differentia in hoc constituitur inter ipsum & alios Prophetas quod in primis potest sumi ex parabola Matth. 21. de Patri familiis habente visionem: ad quam iterum atque iterum seruos misit, tam vero filium & hæredem, hoc est, Christum, qui iam non seruus appellatur. Sumi etiam potest ex illo Pauli ad Heb. 3. Amplior gloria iste praे Moysi dignus est habitus, quanto ampliorem honorem habet domus, qui fabricauit illam. Et Moyses quidem fidelis erat in domo eius tanquam famulus, Christus vero tanquam filius in domo sua. Vnde Augustinus tractatu 14. in Iohannem expendens illa verba, Pater diligit filium, & omnia dedit in manu eius, ut nosse (inquit) qua distinctione dictum sit, Pater diligit Filium. Quare enim? Pater non diligit Iohannem? Et tamen non omnia dedit in manu eius. Pater diligit Filium, sed quo modo pater filium, non quomodo dominus seruum: quomodo unicum, non quomodo adoptatum.

Rationibus  
probatur  
prima sententia 1.

Quarto afferre possumus rationes, quas præcipue Damascenus & Adrianus indicant. Prima est, quia Christus vt homo non est filius adoptivus: ergo neque seruus. Pater consequentia, quia magis aliena est filio naturali conditio seruitutis, quam adoptionis magisque extranea est persona serui; quam filii adoptivi. Vnde Christus etiam ad filios adoptivos dicit, Iam non dicam vos seruos, sed amicos, quia vera amicitia cum Deo, & filiatio adoptiva ita perficit hominem, & eleuacat consortium diuinæ naturæ, ut denominationem serui quasi expellere aut superare videatur: ergo multo magis filiatio naturalis huiusmodi denominationem auferat.

Secunda Christus vt homo, nullam habuit conditionem serui, nisi obedientiam & subiunctionem ad Deum: sed hæc non sufficit ad constitendum seruum: ergo. Totum antecedens sumitur ex epistola Concilij Francofondiensi. vbi sic dicitur: Eis Christum Propheta seruum nominavit, non tamen conditione seruitutis, sed ex humilitatis obedientia, qua factus est

A Patri obediens usque ad mortem: in his enim verbis & conditionem serui à iure subiunctionis & obedientiae distinguit, docens, posterius hoc non sufficere ad proprium seruum constituendum. Quod certe per se manifestum est, homo enim ingenuus subditus & obediens est ei, cuius non est seruus, & deinde negat in Christo fusse eam conditionem seruitutis, quæ præter subiunctionem, ad propriam serui rationem requiritur. Hoc autem neque ibi probatur, nec declaratur, quænam sit hæc conditio seruitutis. Vnde quidam ita vtrumq; præstant, quia ratio & conditio seruitutis præter subiunctionem includit negationem quandam communicationis in proprijs bonis ipsius domini, & consequenter etiam includit negationem illius intimæ unionis & coniunctionis, ad quam illa bonorum communicatio consequatur: sed CHRISTUS vt homo ita fuit subiectus DEO, vt non fuerit distinctus personaliter à Deo: ex quo ortum est, vt summa cum illo habuerit communicationem in excellentiâ & maiestate, & omnibus bonis: hoc ergo ratione fuit Christus subiectus sine conditione seruili. Major supponitur vt manifesta ex Aristotele i. Polit. cap. 3. & ex ipsomet nomine serui: nam, si in nobis, in honore, & sede cum domino communicat, quid est cur possit seruus appellari?

C Et potest præterea in hunc modum explicari, quia omnis alia conditio serui, potest in non seruo reperiiri: si hæc vero cum alijs adsit, seruus necessarius constituitur: ergo signum est, hanc esse necessariam & quasi propriam conditionem seruitutis: antecedens patet, quia quod seruus non sit capax dominij sed quidquid acquirat, adquirat domino, commune potest esse filii, si humana iura id statuant, & alijs subditis ingenuis, si haec conditione subiificantur. Similiter, quod dominus habeat potestatem in seruum, vt eo vtratur in omnem vium, communem etiam potest esse non seruus: nam pater possit similem potestatem habere in filium, imprimis Deus daret patri facultatem interficiendi filium, non ideo esset seruus, quia semper communicaret cum patre in honore, & in bonis: quia esset hæres eius: præter hæc autem nihil aliud reperitur in seruo, quod sit proprium serui vt sic, præter illam negationem communicationis in bonis. Confirmatur apostole exemplo, nam, si quis ancillam in vxorem ducat, hoc ipso desinit esse ancilla, vt indicauit Leo Papa episcop. stol. 92. ad Rusticum, dicens, nuptiarum fædera tunc esse legitima, si sunt inter ingenuos: id autem non est, nisi quia matrimonij vinculum quodammodo facit vinum ex duobus, ita vt eisdem bonis & honoribus ac titulis fruuntur: & ideo Arift. i. Polit. cap. i. barbaros appellat eos, apud quos uxores in seruorum gradu habentur: ergo signum est, illud consortium & communicationem in bonis repugnare seruituti. Multo ergo magis personalis unio inter humanam & diuinam naturam exclusit à Christo vt homine rationem serui, & ab humanitate assumpta, statum seu conditionem seruilem: nam in eodem throno cum Deo collocata est, vt coherat Apocal. 5. & 7. & ipsam diuinitatem est sanctificata & Deificata, vt sup. q. 7. late vidimus, & eadem latræ adoratiōne cum Deo colitur, vt q. 25. videbimus. Ac deniq; eisdem honoris ciuilis gaudet: nam hic homo est vere Deus & creator, vt q. 16. late viuum est, qua ratione dixit Cyril Epis. contrabiblidinosos, citata in VI. synod. act. 8. tom. 5. Verbum propria gloria carnem illustrans, Deum decentibus dignitatibus illam impleuisse, & Athanas. ibidem citatus in Epistol. ad Euphichium ait. Carnem propter unionem ad Verbum & gnominem dignitatem accepisse.

Secunda opinio est, Christum vt hominem esse & appellari posse seruum Dei. Hanc docuit expressè D. Tho. in hac questione art. 1. ad 2. vbi tam proprie ait Christum vt hominem appellari seruum. Patris sicut subiectū Patri, quod late prosequitur toto articulo

secun-

secondo. Et infra q. 23. artic. 4. ad 3. in hoc constituit A differentiam inter seruitutem & filiationem ad- prium, quod illa non tantum respicit personam, sed etiam naturam; & ideo potest Christo ut homini attribui. Qibus locis manifeste supponit D. Th. unionem hypostaticam non exclusisse ab humana natura eam conditionem seruitutis, quam habet cum naturalem: & ab ea ut sic a Christum ut hominem denominari seruum. Eadem sententiam tenet Paulus: in 3. d. 12. q. 3. in primo dicto tertiae opinionis, & Caiet. hic art. i. & 2. & omnes Thomistæ. Ex quibus quidam recens aucto r scripti, ut au Theologam, imo & ipsam fidem, docere, Christum ut hominem esse seruum. Ex antiquis etiam hoc tanquam certum supponit Bassol. in 3. d. 9. arg. 1. & in solutione id plane admittit. Durandus etiam (quamus hoc expresse non attingat) cum admittat, Christum ut hominem esse filium Dei adoptatum, à fortiori hoc dicet, & idem censendum est de Ricardo & Scoto. Imo, cum D. Th. hoc ex professo docuerit, & reliqui Theologi antiqui sine disputatione id transgerint, videtur sane tanquam certum & indubitatum id supponi. 49. 52. & 53. se. Probatur autem primo ex Testamento veteri, in quo frequentissime Christus nomine serui appellatur, ut Isa. 42. Ecce seruus meus: suscipiat eum, &c. Qui locus de Christo exponitur Matth. 12. ut infra latius dicam. Idem Isa. 45. 49. 50. & 53. & Zachar. 3 est insignis locus: Adducam seruum meum Orientem, & Ezechiel. 34. Suscipiant eam pastorem unum seruum meum David. Sed ad hanc & simili testimonia responderi solet ex Adriano & Damasceno supra, Christum illis locis esse dictum seruum appellatione, non veritate, id est, allegorica & metaphorica appellatione, nam, quia in Scriptura veteri nomen erat Evangelica veritas propalata, ideo ad humilitatem Christi, & obedientiam praedicandam sub signate seruus appellatur. Veruntamen contra hanc expositionem obici potest primo, generalis regula interpretandi Scripturam, quia, vbi potest sine inconvenienti, cum proprietate intelligi, non est facile ad metaphoras recurrentem, quod maxime est in hac materia obseruandum, ne occasionem demus hereticis, similiter respondendi, quando ex simili verborum proprietate, contra eos ostendimus, & hominem esse verum Deum, & Deum, verum hominem vereque passum, mortuum, &c. Nam quod in proprietate huius appellationis nullum sit maius inconveniens, quam in reliquis, patet ex dicendis. Secundo, quod in his locis nullum est metaphoræ indicium, quia non agitur in eius specialiter de obedientia aut humiliacione Christi per passionem, sed potius de excellentia & potentia eius, ut pater ex verbis illis Isa. 42. Ecce seruus meus, suscipiat eum, electus meus, complacuit sibi in illo anima mea. Dedi spiritum meum super eum, iudicium Gentibus proferes, & cetera usque ad illud, & legem eius insule exspectabunt, vbi Hieronymus notat: Nec mirum si seruus vocetur, factus ex malere factus sublego, qui cum in forma Dei esset, ha multauit se, formam serui accipiens, & habuit inuenitus ut homo. Vbi consulto vindetur tacuisse humiliacionem passionis & mortis, ut significaret, ob incarnationem solam dictum esse seruum Similiter Isa. 52. Ecce (dicitur) intellegi seruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde. Vnde non alia ratione videntur Christus appellari seruus his locis, nisi ut denotetur, sermonem esse de illo ut homine, & ratione assumpta nature. Vnde Cyrilus lib. ad Euoptimum: Si quis (inquit) dicat, seruus enim appellari propter vocem sanctorum Prophetarum, nullo modo offendit debet: cognoverunt enim per reuelationem eis Spiritum Sanctum, quod Verbum ex Deo Patre fieret homo. Vbi primum expendo, quod solam Incarnationem reddit ut sufficiem causam illius appellationis. Deinde, quod satis significat, illam appellationem esse propriam, cum sine offensione dicat postea nobis usurpari, quod non semper licet in metaphoris locutionibus. Vnde & statim declarat, appellatione han cum naturali filiatione non repugnare, dicens, Erat quidem & sic liber tanquam filius, neque isti tamen mensuram exinanitionis optime facta faciebat contemptibilem, configuratus nobis, & servitatis ingo subditus. Nec refers, quod ibidem enumerat Cyrus aliquos actus huius seruitutis, qui non conueniebant Christo ex deo, sed ex dignitate & humilitate, ut solvere tributi didrachia, & subdi legibus & tributis. Non enim haec afferit Cyrus, ut significet appellationem serui ab his vel similibus actibus esse sumptum, cum aperte dixerit, humanationem seu incarnationem Filij Dei fuisse propriam eius causa, sed adducit illa ad exaggerandam exinanitionem, & extensionem (vt sic dicam) seruitutis Christi, quomodo dicere etiam Patres solent, Christum non solum Dei, sed etiam hominum seruum factum esse, ut videlicet apud August. conc. 3. in Psal. 103. vbi illud Isa. 55. Iustificabit spes iustus seruum meus multos, citat iuxta translationem Septuaginta, iustificare in sum bene seruitem multos.

Secundum principaliter probari potest haec sententia ex novo Testamento: ex quo in primis afferri potest citatus locus Matth. 12. vbi de Christo exponuntur verba Isa. 42. Sed hic locus non omnino concordat, cum quia Euangelista non tribuit Christo appellationem illam, sed tantum referat, quid deo dixerit Isaías, non tamen declarat, an proprio vel metaphorice ita Christum nominaverit: tum etiam, quia Matthæus non citat, Ecce seruus meus, sed, Ecce puer meus, Græcæ, & aīs, iuxta Septuaginta. Quæ vox est magis ambigua, quamvis vbi non commode potest referri ad gratem, seruum tantum significare soleat: & ideo in presenti hoc discrimen non nullum referat, ut indicavit etiam Hieron. epist. 15. ad Al. gafiam, q. 2. & ad Tit. 1. vbi aīs, vocem Hebreæ ad propriæ significare seruum. Sumitur etiam ex Aug. lib. 20. de Ciuit. cap. vii. & lib. de vnit. Ecclesiæ, c. 7. vbi indifferenter his vocibus veitur, puer, scil. & seru. Postsumus etiam afferre illud Matth. 11. Conspicor tibi Pater, Domine celi & terra, &c. in his namq[ue] verbis Christus appellans Patrem suum Dominum, scilicet seruum propter videtur. Responderi autem potest, potius ex hoc loco oppositum colligi, ita enim distinguenda sunt verba illa, ut Patrem suum vocet, Dominum autem non suum, sed celi & terræ. Sed quanquam haec inter punctio bona sit, nihilominus Athanasius serm. 3. contra Arianos ex hoc loco probat: Verbum postquam venit ad opus Patris absoluendum, & formam serui accepit, Patrem suum Dominum vocasse, quia, quando illum appellat Dominum celi & terra, res omnes ab ipso conditas, nomine celi & terra complectitur, inter quas Christus ut homo enumeratur: non ergo scilicet excludit, sed suum etiam Dominum, Patrem appellat. Sicut bidem exponit illud Proverb. 8. Dominus pessat in in iuio viarum suarum. Nam ibi interpretatur, loqui sapientiam incarnatam, & ideo vocare Deum, Dominum. Ex quibus & aliis testimonios, scilicet Athanasius concludit: Merito igitur, quia nos seruum talis effectus erat, quod in carnationem solam dictum esse seruum Similiter Isa. 52. Ecce (dicitur) intellegi seruus meus, exaltabitur, & eleuabitur, & sublimis erit valde. Vbi nonnulla continentur, quæ non parum huic sententiae fauent: vnu est, sicut in nobis non repugnare libi naturalis seruitus Dei & filiatione adoptionis, ita in Christo non repugnare naturale filiatione Dei cum seruitute in assumptione natura. Aliud est, ad

D.Thom.  
Palud.  
Caietan.

Bassol.  
Durand.

Fundamen-  
tum ab auto-  
ritate Sto-  
pinæ  
Ia. 42. 43.

Matth. 12.  
Zach. 3.  
Ezech. 34.

Eusebii  
modus rei  
ciuntur.

Cyrillus.

vniuersale Dei dominium pertinet, ut sit dominus Christi; quatenus homo est, quandoquidem sub ea ratione inter res corditas continetur. Ultimum denique est (quod nunc agimus) interpretatio predicatorum Christi verborum, quæ sanè non est proprio & genuino sensu aliena, nam propter naturalem filiationem Christus ita distinxit, ut specialiter Patrem suum appellauerit, propter generalem autem omnipotentiam & actionem dominum vocauerit cœli, & terræ, in quo non quidem expresse, & quasi speciali titulo, tamen saltem implicitè & confusè ac generali ratione, se ipsum ut hominem sub illo dominio comprehendit. Ac denique (quidquid sit de formalis sensu verborum) tamen mediate (ut sic dicam) non est dubium, quin ex illo optimum sumatur argumentum; quia certum est in nominibus cœli & terræ continens sumi pro contento; atque aeo illis comprehendit quidquid sub Deo cœli & terra ambitu continetur. Christus autem ut homo sub Deo est, cum sit minor Parre, & sub cœli ac terra ambitu continetur: est ergo Deus, dominus eius, & consequenter ipse seruus, cum hęc duo correlativa sint.

Potest hoc testimonium seu argumentum confirmari ex verbis illis Pauli, ad Corinth. 3. *Omnia vestra sunt, vos autem Christi, Christus vero Dei: nam Christus Dei esse dicitur, quia Deus in suum honorem ipsum fecit Christum, vt Paulus ait ad Hebr. 3. & Petrus 1. canon, cap. 3. ergo ut sic sub Dei dominio continetur. Item confirmari potest ex illis verbis Christi, Ioan. 20. *Ascendo ad Patrem meum, & Patrem vestrum, Deum meum, & Deum vestrum: nam, v hic D. Thom. art. 2. in arg. 3. Sed cont. notatius, Christus his verbis se ipsum Patris seruum professus est: atque adeo idem est dicere Deum meum, ac Dominum meum. Respondent autem aliqui ex Damasceno lib. 4. de fide, cap. 8. & 19. non sine causa, non dixisse Christum, Deum nostrum, sed diuissim dicendo, Deum meum, & Deum vestrum; sicut non dixit, Patrem nostrum, sed dimisit, dicens. Patrem meum & Patrem vestrum: significaret ergo in illa diuisione, alter Patrem est Deum suum, quam nostrum: ita ita est noster Deus, ut sit etiam dominus; ita vero est Deus Christi, ut non sit dominus eius. Sed in primis hæc interpretatione seu quod Christus in ea diuisione hanc diueritatem indicaverit, nullum habet fundamentum in textu Euangelico, vt per se patet, quia nullum ibi est verbum, quo Christus indicit, Deum non esse dominum suum. Vnde Euthymius ibi querens, cur Christus ita distinxerit, & non dixerit, Deum nostrum, non reddit illam rationem, sed quia, licet homo factus sit (inquit) & frater eorum natura humana sit, honore tamen plurimum ab eo differens: & diuinitas in onione, atque impeccabilitate. Augustinus vero tract. 121. Neque hic (inquit) dicit, Deum nostrum: ergo & hic aliter meum, aliter vestrum, Deum meum, sub quo & ego homo sum. Deum vestrum, inter quos & ipsum mediator sum. Rupertus vero lib. 14. in Ioan. Deus meus est (inquit) quia creaturam eius; id est, hominem assumptum, Deus autem illorum est, quia non aliud, quam homines sunt. Non ergo Euangelicus textus illam differentiationem requirit. Neque etiam habet fundamentum in Damasco: verba enim eius sunt. Non dicit, Deum nostrum, sed Deum meum; si subtiliter agitatione id, quod oculis cernitur, ab eo, quod mente sola percipitur, distinguas, & Deum vestrum, vt opificem ac dominum. In quibus verbis potius Damascenus sentit Deum non alia ratione dici aliquius Deū, nisi quia est eius opifex ac dominus: ideoque Christum Dominum non simpliciter dixisse, Deum nostrum, sed diuisione predicta usum fuisse, ut denotaret non esse opificem suum ac dominum simpliciter & absolutè secundum omnia, que in ipso sunt, sed solum secundum humanitatem assumptam: hoc enim est, quod ait, Si subtili mentis agitatione id, quod cernitur, ab eo,**

Fr. Suarez. Tom. I.

**A** quod mente concipitur, distinguas, esse autem opificem ac dominum nostrum secundum omnia, quæ sumus. Et ita intellexit illum locum. Scholasticus Damasceni Clichtoueus dicens, *Humanam naturam in finauit Christus, cum Deum Patrem, Deum suum appellat: nam, secundum divinam, non recte Deus Christus diceretur, si quidem ipse cum Filio suo unus est Deus, sed secundum humanam naturam, Deum Patrem Christus suū vocat Deum, quoniam ut homo, formatus est ab eo, factus & producitus: & consimili quoqueratione Deus Pater, noster Deus dicitur, quoniam ab eo creati sumus atque ad eum perduli. Et adducit optimum locum Cyrilli lib. 12. in Ioan. cap. 51. vbi eadem verba tractantur Cyrill. lib. 12. in Ioan. cap. 51. vbi eadem verba tractantur in terialia inquit, Quamus Dei secundum naturam fit Filius, Deum tamen suum nuncupauit: ut quemadmodum nos ad supernaturalem dignitatem per ipsum ascendimus, sic & ipse, quoniam homo factus est, Deum nostrum in Deum suum habeat, licet vere ac secundum naturam filius sit. Non ergo conturberis, cum Patrem Deum nominet suum, sed diligenter considera, Patrem quidem suum esse naturam, Deum autem nostrum ut creatorē & dominum: sed, quod sibi natura inest nobis largitur, ut communiter Patrem appellemus, & quod nostrum est, quoniam naturam nostram afflampsit, sibi rurus accommodat, cum Deum nominet suum, utique ut creatorem & Dominum suum, quatenus homo est: hoc enim titulo dixerat Cyrilus appellari Deum nostrum, eumque titulum Christum ut hominem sibi accommodasse seu versus surpassa. Neque ab hac expositione discrepat Concilium Alexandrinum in epistola ad Nestor. quæ est 10. inter epistolas Cyrilli, & recepta in Concilio Alexandrii Ephesino, & habetur tom. i. illius capit. 14. vbi ait, *Ephesinū. Verbum ut Deum, Deum Patrem suum appellare, hominem ramen factum esse: prout deinceps secundum legem humanam natura congruens, Deo subiectum esse: & infra, Vt homo sit, & ad existimationis conditio nem, quod spectat, æquè ac nos, se subditum fateatur. Notandum sanè est verbum illud, æquè ac nos, &c. nam in primis docet Concilium, hac professione, qua confeatur Deum nostrum, propter in nos esse subiectos Deo, & consequenter ipsum esse nobis superiorem & Dominum: & hoc ipsum professum esse Christum ut hominem, appellando Deum suum, & sub ea ratione esse æquè Deo subiectum: ergo & Deum æquè esse dominum eius; & in eundem fere modum tractat hunc locum latè Hilary lib. 11. de Trinit. aliquantulum à principio, cuius verba statim referam.**

Ratione denique hoc declaratur, quia, quamvis verum sit, nomina Dei & Domini in rigore esse diversa & illud esse propriè nomen naturæ, hoc potestatis, tamen ita sunt coniuncta, & aequalia (vt sic dicam) quatenus in Deum conuenient, ut æquè latè pateat, si sub aliquo respectu ad creaturas respiciant, vel potius à creaturis respiciantur: ergo hoc ipso, quod Deus dicitur aliquius Deus, necesse est ut sit etiam illius Dominus, & è contrario: ergo hoc ipso quod Christus ut homo vocat Deum suum, virtute vocat dominum suum. Quis enim persuadat, Deum aliquius esse Deum, cuius non sit dominus? ac si diuina dominatio non tam latè pateat, quantum quilibet alia habitudo, sub qua possit Deus dici aliquius Deus. Etenim, cum Deus per se se & absoluere sit Deus, quid nam addi potest, cum dicatur esse aliquius Deus, nisi vel habitudo ultimi finis, vel primi principij, vel alia similitudinis? Ad hunc enim modum dixisse videtur Jacob. Genes. 28. *Si fuerit Dominus Deus mecum, &c. erit mihi Dominus in Deum; id est, illum venerabo & colam ut supremū numen, in eo fidam, ei gratias referam, tanquam supremo auctori bonorum omnium: nullus autem ita recognoscit Deum suum, qui etiam recognoscit illum dominum suum, & se seruum eius. Quia non potest Deus non esse autor illius, cuius est ultimus finis, nec potest non esse dominus eius, cuius est*

*Genes. 28. LII*

*autōr,*

Hilarius. autor. Hinc Hilarius dicto lib. 11. de Trinit. col. 8. à principio ex hoc loco Ioannis quem tractamus, colligit, per assumptionem carnis factum esse, ut si, qui erat Pater Filius, incepit esse Deus Christi; Dum qui in forma Dei erat, repertus est in forma serui: seruus enim non erat, cum esset secundum spiritum Filius Dei, & secundum commune iudicium ubi non est seruus, neque dominus est. Deus quidem & Pater naturitatis est unigenitus Dei, sed ad id, quod seruus est, non possumus nisi tunc dominum deputare, cum seruus est. Quia cum ante per naturam non esset seruus, & postea secundum naturam esse quod non erat capis, non alia dominatus causa intelligenda est, quam qua exiit seruitus: tunc habens ex natura dispensatione dominum, cum prebit ex hominibus assumptionem se seruum. Manens igitur in forma serui, qui manebat ante in Dei forma homo Christus Iesus locutus est. Ascendo ad Patrem meum & Parentem vestrum, D. um meum & Deum vestrum. In quo discurso quidenter supponit Hilarius, Christum, appellando Deum suum, eum ut hominem, dominum recognouisse: & in hoc solum incepit, ut ostendat dominatum illum non conuenire Patri ab aeterno in Filium quem genuit, sed in tempore in Christum seruum factum ratione humanitatis assumptum: atque hoc modo responderet Arianis, qui haec verba ad Christi diuinitatem referebant. Vnde ita concludit. Si igitur hac seruus & ad seruos locutus est, quo modo profecta non seruus est, & ad eam magis naturam, qua non in natura seruus sit, transferetur, cum ei, qui in forma Dei manens formam serui assumpit, quasi seruo ad suos communio, non nisi ex eo tantum posse est quod seruus est. Pater igitur sibi ita ut hominibus Pater est, & Deus sibi ita ut seruus Deus est. Et cum hoc omnia ad homines seruos homo in serui forma. Iesus Christus loquatur, non ambigitur, quin Pater sibi ut ceteris sit ex ea parte qua homo est, & Deus sibi ut cunctis sit ex ea natura, qua seruus est. Quæ vixima verba nimis fortasse probare videbuntur propter id quod infinitus de paternitate, sed non oportet intelligi secundum omnimodam æqualitatem, & specificam rationem, sed secundum proportionem, & rationem communem, ut infra quæst. 23. latius explicabo.

Quod si hæc, quæ diximus de interpretatione horum verborum Christi, satis fundata sunt, ex eis veterius colligeri licet, Christum ut hominem in morte sua non solum Deum ut Patrem, sed etiam ut dominum inuocasse, illis nimis verbis, Deus meus Deus meus, ut quid dereliquisti me? Ostensum est enim perinde esse confiteri aut inuocare Deum suum, quod dominum suum. Non ignoro diuinum nomen, Eli, quo ibi vñus est David Psal. 21. cuius verba Christus vñspansit, iuxta proprietatem Hebraicam, sumptum esse ex attributo fortitudinis diuinæ; ut idem fuerit Christo dicere Eli, Eli, ac si diceret, Fortis meus, Fortis meus, seu, Fortitudo mea. Hoc tamen nihil obstat, quia potius deseruire potest ad declarandam rem de qua tractamus, nam licet nomina diuinia ex diversis attributis sint desumpta, ut sub ea ratione nominetur, vel inuocetur a nobis, quæ pro negotijs, vel occasione opportunitate maxime videtur accommodata, ut Christus in predictis verbis vñus est nomine fortitudinis, quia pro humanitate imbecillitate, ea tuc maximè indigere videbatur: nihilominus tamen per huiusmodi confessio- nem vel inuocationem recognoscitur Deus ab homine, ut supremum principium, à quo penderet; & cuius est dare auxilium & fortitudinem, & cætera bona: hoc autem idem est, quod recognoscere Deum ut supremum dominum etiam si non inuocetur nomine à dominio sumpto, vel dominium formaliter significante: ergo perinde fuit Christo dicere Eli, Eli, ac si diceret, Domine fortitudo mea, esto mihi in Deum protectorem, quoniam fortitudo mea & refugium meum es tu. Psal. 17. & 30.

Tandem adiungere hic postulamus verba illa, quæ Christus dæmoni tentanti respondit, Matth. 4. Do-

minum Deum tuum adorabis, & illi soli seruies, & illud, Non tentabis Dominum Deum tuum: quanquam enim hæc generatim de omnibus scripta sint, Deut. 6. tamen à Christo sunt vñsparsa, ut ad se etiam pertinet: ergo in illis confessus est non tantum Deum, sed etiam dominum suum. Nec dici potest, Christum ille verba attulisse, quæ de puris hominibus dicta sunt, quia dæmon nihil amplius de illo quod de puro homine sentiebat. Nam, vt Hieronymus ibi ait, Ex alio de Scripturis diabolus sagittas, veris Scripturarum frangit clypeos. Non ergo attulit ibi Christus testimonia Scripturarum, quæ secundum falsam tantum demonis existimationem, sed verè ac propriè ipsum comprehendent. Vnde recte ibi Irenæus cap. 14. Concord. Scripturam (inquit) male citatam, alia Scriptura recte adducta, seu claram clavum retulit. Et quamvis nonnulli Patres, vt Hilarius & Hieronymus, dicant, Christum hic verbi se indicasse dominum ac Deum, quem dæmon adorare potius quam tentare debuisse, tamen planus & literalis sensus est, Christum repulisse temptationem, ostendentem ex Scriptura, ea quæ dæmon petebat, contra diuinam esse præcepta. Quod à quo quis pio homine responderet poterat, vt Irenæus ait. Denique ex ipsa, quæ his verbis continetur, potest sumi non inefficax argumentum, nam certum est, Christum ut hominem debuisse tribuere Deo illud genus adorationis & cultus, quod verbis illis omnibus prescribitur, dominum Deum tuum adorabis: ille autem cultus non tributur tantum Deo ut Deo, sed ut domino, ut verba ipsa præferuntur: immo in recognitione supremi ac diuinij dominij hic diuinus cultus magna ex parte consistit: ergo Christus ut homo Deum ut dominum constitutus & adorat.

Ex his ergo omnibus videtur hæc Christi serui. Eiusdem ex novo testamento sufficienter probari, & non sine fundamento dixisse Elianus Cretensem in scho- lijs ad Greg. Naz. orat. 1. versus finem circa illa verba, Pacis uitiae (sanctificationis), redemptoris, hominis serui, dixisse (inquam) Quod autem seruus etiam homo factus sit, rotum Euangelij & Apostolicarum epistolarum volumen plenum est, vñbi ipse adducit testimonium aliud in hac materia vulgare ad philip. 4. formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & vñbi per formam serui sine dubio intelligit Paulus natu- ram humanam, ut in superioribus à nobis expi- catum est. Sed nihilominus hic locus aliquibus non videtur cōuincere, quia ex eo solum haberet, Christum assumpisse formam, quæ de se ellseruus conditionis, non tamen quod constituerit Christum seruū: quia potuit vñione impediri. Sed in primis, si infra ostenderimus, vñionem non potuisse hoc impidere, neq; excludere ab humanitate naturæ conditionem seruitus, constabit, etiam hoc Pauli testimonium esse latius efficax. Et deinde Paulus nō solum ait, si lumpus Christum, formam seruilem, sed formam serui, id est, quæ seruus ipse constitutus est sicut dicitur assumpisse formam hominis, id est, quia homo factus est, ut recte ibi intellexit Adams cum cæteris expositoribus.

Tertio principaliter probatur hæc opinio ex san- tis Patribus. Primus fit Cyrius, quem iam addu- ximus in lib. ad Euoptium, in defensione sexti ana- thematis, & in epistola 10. cum Concil. Alexand. suscepit in Ephesino: & Præterea lib. 12. Thefauri c. 15. circa finem, Serui (inquit) Dei nos sumus secundum naturam, ipse dominus quidem secundum naturam, quia Deus sed seruus factus est quia vere homo; vñbi notanda est illa causalis, non enim fundat hanc seruitutem in humilitate, vel ministerio aliquo, sed in veritate humanæ naturæ: & quia de ratione veri hominis est, vt sic etiam seruus Dei. Præterea idem Cyrillus Dialog. 6. de Trinit. ante medium. Nonne (inquit) quando factus est homo, tunc & in seruiforma vñfideatur? Proinde necessario intelligendum est, ante aduentum in carnem

In carne, non in seru forma fuisse Verbum, quod ex Deo apparuit; sed in denominatione naturali, & in propriis sublimitatibus, in quibus manere non magnificis propter charitatem in nos, appellatus est seruus. Paulus autem inferius quedam verba subdit, quæ videri possunt huic sententia obstat, dicens, Quoniam autem secundum naturam est Deus & Dominus, permittit, & offendit, & ignorabilitatem seruus excellenter gloria vestram aboleri. In quo infinitus, eam seruitutem locum fuisse in apparetia & humilitate passionis, ideoq; esse absentiam per gloriam resurrectionis. Sed si quis accusat aduersari, non ait Cyrilus abolitam fuisse seruitutem, sed ignorabilitatem & offendit seruitutem, quod inferius clarius dieit, dispensationi secundum carnem ad breve tempus permisisse seruitutem modam, postea vero ad claram natu[r]al[em] dominii redire: hunc ergo modum seruitutis, prius vocat ignorabilitatem seruitutis, eundemq; dicit esse ablatum seu mutatum per gloriam resurrectionis: ignominia autem seruitutis in hoc posita fuit, quod non solum seruus Dei ratione assumpta naturæ factus est, sed etiam tractati volunt ut vilemancipium, non aliter quam in ratione culpæ esset obnoxius seruitutis. Aliud testimonium eiusdem Cyrilli ex Dialog. 4. expendimus inferius contumodiori loco.

**Athanasi.** Secundum testimonium sit Athanasi, cuius apertum locum supra attonitum ex serm. 3. contra Arianos. Sed aliud est manifestior in serm. 3. fol. 4. vbi inquit, Quatenus in confessu est eum hominem esse factum, nihil discriminatur, sive seruus, sive filius homini appellatur. Omnes enim illiusmodi vocula in ratione humanitatis bene & propriez competunt: illaq; omnia non substantiam Verbi, sed hominem eum fuisse demonstrant. In quo testimonio expendendum sunt illa duæ voces, bene & propriez, quibus satis declarat Athanasi se non metaphorice esse locutum. Est aliud testimonium apud eundem Athanasiu[m] tom. 2. in epistola contra Eusebiu[m] pro Nicena Synodo, vbi tractat locum illum Proverb. 8. Dominus possedit me: sed non oportet verba referre, quia sunt fere eadem cum superius adductis.

**Nazian.** Tertium testimonium sit Nazianzeni, cuius verba quedam ex orat. i. superioris citauimus, quæ videri possunt non adeo urgentia, quia cum nomine seruus alia enumerat, quæ non propriez, sed per metaphoram Christo conuenient. Tamen in orat. 35, quæ est i. de Filio, & 3. de Theolog. circa finem enumerat fere omnia prædicta, quæ ratione humanitatis propriez de Filio Dei dicuntur; & inter ea ponit nomen seruus: imo senti abiectiora esse illa nomina, quæ humanitatis mortalitatem indicant, quam seruus nomen. Tu (inquit) mibi contra, illas integratudinis tua voces enumera, has y delicti, Deus meus, & Deus y vellet, maior, creauit, fecit, sanctificauit, seruum etiam (sita tuber) & obedientem adiungit, & infra, Ade etiam, si ita placet, qua his abiectiora sunt, dormire, evirare, satigari.

**Chrysostom.** Quartu[m] testimonium sit Chrysostomi serm. 7. in id ad Philippien, 2. Formam seruū accipiens. Vbi declarat, accipere formam seruū non fuisse opus serui facere, sed naturam seruū induere, seu assumere. Vnde concludit, Sicut in forma Deipersona est Deus, ita in forma seruū perfectus est seruus. Idem hom. circa illa verba David, Quis ergo sum Domine Deus? i. Paralipom. 17. inquit, Quid humilius seruo? tamen hoc fieri dignatus est, ut nos liberos faceret. Chrysostomum imitantur Græci expositores Philippien. 2. Theophylact. Theodore. & alij, qui per formam seruū intelligunt substantiam seruū.

Quintu[m] Theodoreus Ancyranus in homil. habita in Concilio Ephesino, & refertur in tom. 6. eius, cap. 9. Efficitur (inquit) conseruus, ut dominum suum olim declareret, Hinc magnus illa Paulus, Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, & cetera vñq; ad illud, Formam seruū accipiens, quem locum optimè ad rem præsen-

Fr. Suarez, Tom. 1.

A tem exponit, sentiens ita sumptissimam seruitutem, ut secundum eam factus fuerit seruus. Vnde & in alia homili, eiusdem, quæ habetur in appendice ad eundem tomum sextum eiusdem Concilij, ca. 2. interrogat, Quoniam Vnigenitus, seruus factus est, magnus quod erat, & factus est quod non erat? quod late proficitur rota illa homilia. Et Achatius homili. in eodem Concil. recit. tom. 6. cap. 11. vbi inter alia ait,

Inferne seruus, superne filius. Ambros.

Sexto, inter Latinos Ambrosius frequenter hanc sententiam docet, non obiter illam attingens, sed ex professo libro septimo, epistola 47. quandam reprehendens, quia negabat, Christum pro nobis seruitutem fuisse ipsius: eumque dicit Apollinaris errore fuisse infectum, & inferius de Christo exponens illud Psalmi 108. Adiuua me Domine Deus meus, ait, Secundum formam seruū locus, dominum appellauit, quem Patrem nouerat, seruus enim carnis dominatus diuinatus est: & lib. 5. de fide cap. 6. He inquit, Non igitur praividet quod subiectus dicitur, cui non praividet, quod seruus legitur &c. 4. habet multa similia: & præfatione in Psal. 35. de Christo exponit titulum Psal. qui est. In finem seruū Domini Psalmus David, Nam ex vtero (inquit) seruus exiuit & dominus. Respondent, Reiuicitur his locis afferere Ambrosum, Christum appellari ad testimoniū seruū, non tamē propriæ ac verè esse seruū; nūm Ambrosum modo possunt eludi multa ex dictis testimoniis. Sed in primis incredibile videtur, tot Patres tam frequenter, & absque alia explicacione, velli mutatione ita esse locutos in readiūm pertinente, si non est propria & in omni rigorē vera locutio. Præsternit, cum non tantum pro concione, sed disputationes contra hæreticos ita loquantur: & maxime contra Arianos, qui ex Christi seruitute inferabant esse creaturam, quibus Patres nunquam respondent, impropriæ esse seruū, quod facere oportuerit; si cum diuinitate personæ propria seruitus in assumpta natura esse non posset. E contrario verò Ambrosius primo loco citato ad errorem Apollinaris negantis assumptionem naturæ veritatem pertinere credit, negare in Christo ut homine veram seruitutem, quia esset negare veram obedientiam, veramque subiectiōnem, vt tetigit etiam Theophylactus ad Philip. 2. Vnde in secundo loco tam propriæ sit Ambrosius Christum esse seruū sic subiectum, alioquin recte subiectiōnem ex seruitute colligere. At tandem in postremo loco ita fatetur Christum factum esse seruū, sicut hominem aur doloribus subditum. Et planè ceteri Patres citati eodem modo loquuntur.

Septimo ex Hieronymo nonnulla in superioribus adduxi. Sed notandum in primis maxime videatur locutus illi ad Tit. 1. vbi exponens illud verbum, Ad Rom. 8. Paulus seruus Dei, ait, Hec seruus non est illa, de qua ap[osto]le Apostolus ait, neg, enim accepisti spiritum seruitutis iterum in timore, verum nobilis seruus, de qua ē [David ad] Psal. 115. Denique loquitur, Ego seruus tuus & filius ancillæ tuæ, & infra, Nec mirum, quānum sanctos homines, Dei seruos nobiliter appellari: cum per Isaiam Prophetam Pater loquatur ad filium, Magnum tibi est, vocari te seruum meum: & cetera quæ late proficitur.

Octavo, August. epist. 178. circa fin. sic ait, In qua infirmitate humanitatis non solum subditum, sed etiam seruum evidenter confitemur, ipso dicente, Ego seruus tuus, &c. & sermone 5. alias 6. de temp. Secundum hanc (inquit) regulam (id est, secundum communicationem idiomatum, aut secundum diuersas naturas) modo pauper, modo dues, modo aequalis, modo dominus, modo seruus.

Nono Gregor. 2. Moral. c. 22. de Christo exponens illa verba, Nunquid considerasti seruum meum lob. Bene (inquit) seruus dictus est, qui formam seruū suscepere dignatus est. Sic etiam Fulgent. de fide ad Petr. c. 2. Formam seruū accepit, ut seruet seruus. Atque ad eundem modum loquuntur Vigilius li. 5. cont. Eutych. col. 8.

LII 2 Petrus

Petrus Diacon. lib. de Incarn. & grat.c. 6. Bernard. in serm. de passio. & Rupertus Abb. in cap. 3. Zach. Multa etiam & valde notanda supr̄ ex Hilario regulimus. Deniḡ optima sunt verba Isidori lib. 1. de Sum. bon. cap. 16. Christus & in forma serui seruus & in forma serui non seruus; in forma quippe serui, domini seruus, & in forma serui hominum dominus.

Ratione-  
bus labili-  
bus secunda  
sententia.

Quarto principalius probatur ratione h̄c sen-  
tentia, nam, ut recte Damascenus dixit, attributum  
serui ex his est, quæ ad alterum dicuntur, & in rela-  
tione confidunt: sed in Christo vt homine inueni-  
tur sufficiens fundamentum & terminus relationis  
seruitutis: ergo & relatio seruitutis: ergo ab illa verè  
& propriè dicetur seruus. Probatur minor, nam rela-  
tio seruitutis ad Deum, si generaliter sumatur, nō  
habet aliud fundamentum in creatura præter essen-  
tialē dependentiam & subordinationem, quam  
habet ad Deum, ratione cuius & est sub potestate &  
domino Dei, vt possit illa vti prout sibi placuerit, &  
ex se natu est obediens Deo. Vnde Cyrilus Alex.li.  
dialog. de Trinit. col. 6. Seruus (inquit) factum est,  
quidquid productum ex nihilo: ita & diuinus nobis cla-  
mauit David ad dominum uniuersorum Deum, Quidam  
omnia seruuntur tibi. Vnde inferius, Verbum diuinum  
non esse creaturam, cum sit extra omnem seruitutem.  
Et inferius col. 8. Quod locutus (inquit) cum crea-  
tura, nec Deus nec filius, nec Dominus vere esse potest, sed vt  
eximus inter ministros & subditos, & inferius agens de  
Verbo, Solus (inquit) ipse liber & liberans, cum omnis  
creatura Deo serualem curientem submittat: ergo ex sen-  
tentia Cyrilli fundamentum huius seruitutis est de-  
pendentia & subordinationis intrinseca, quam crea-  
tura habet ad Deum, terminus autem est Deus ipse,  
quatenus potestatem habet dominandi creaturæ, &  
principiendi illi, vel ea, suo arbitrio, vt tendi. Constat  
autem, in Christo vt homine esse dependentiam &  
subordinationem ad Deum vt ad habentem supremam  
potestatem in ipsum: ergo est in illo funda-  
mentum & terminus relationis seruitutis.

Quid ad  
precedente  
ratione re-  
spondeant  
aliqui.

Refutan-  
tia.

D.Thom.

Sed ad evuentendum hoc fundamentum, quod sa-  
nus videretur efficacissimum, excogitatum est aliud  
fundamentum huius relationis, quod non tantum  
includat illam rationem positivam à nobis declar-  
tam, sed simul requirat conditionem illam priuati-  
um, seu negatiuum communicationis in bonis. Sed  
qua facilitate h̄c conditio inuenta viderit, solum  
ad fugiendam vim argumenti, eadem facilitate reij-  
cienda est & neganda talis conditio, quia neq; à Phi-  
losophis aut Theologis de seruitute tractantibus po-  
sita est; nec Parres citatis, qui de seruitute Christi dis-  
seruerunt, aliquam huius conditionis mentionem  
fecerunt: neq; etiam ex sola rei natura colligi potest.  
Nam, si communicatio in bonis talis sit, quæ non  
auferat subordinationem & supremam potestatem,  
non est cur auferat relationem seruitutis. Quod de-  
claratur primo, nam h̄c relatio seruitutis in aliqua  
positiva habitudine constituit: immo, si loqui volumus  
prout communiter Theologi loquuntur, relatio  
seruitutis ad Deum ex parte creature est realis, vt  
sentit D.Thom. I.p.q.12.art.7. & ibi expostores, &  
alii Theologi, quos ipsi citant: h̄c ergo relatio,  
quatenus in positiva habitudine constituit, non po-  
test in negatione fundari, sed in positiva subordina-  
tione aut dependentia, quia negatio vt sic non fun-  
dat habitudinem positivam. Neq; etiam esse potest  
conditio necessaria, si non sit etiam necessaria con-  
ditio ad totum id quod est positivum in fundamen-  
to & termino relationis positivæ. Nec poterit assi-  
gnari aliqua alia relatio positiva, quæ similem nega-  
tionem in fundamento requirat. Neq; etiam alsi-  
gnari poterit ratio, ob quam negatio, quæ nihil de-  
struit positivum in fundamento & termino positivæ  
relationis, possit tollere aut impedire relationem ipsam. Ut si tanta quantitas vtriusq; extremi est  
sufficiens fundamentum, & terminus positivus re-

A lationis æqualitatis, quæcumq; negotio conuenien-  
tia in alia forma vel qualitate, vel perfectione non  
poterit relationem æqualitatis impeditre; aut è con-  
trario si ad quantitates ratiæ magnitudinis sequitur  
relatio in æqualitatis, etiam si in alijs formis vel per-  
fectionibus sit summa conuenientia & unitas, non  
impeditur prædicta in æqualitatibus: sic ergo in presen-  
ti, si communicatio in bonis talis est, quæ non tollat  
veram dependentiam & subordinationem positivam  
ex parte vnius extremi, & supremam potestatem ex  
parte alterius, non poterit illa impedire relationem  
seruitutis. Neque negotio illius communicationis  
potest rationabiliter assignari vt fundamentum vel  
necessaria conditio ad talem relationem.

Responderi potest, quanquam hoc argumentum  
procedat de relatione illa physica considerata, que  
fortasse alia non est à relatione creatura, non tamen  
moraliter de seruitute, quæ potius est moralis, quam  
physica denominatione. Vnde non penderunt tantum ex  
physica forma vel relatione, sed etiam ex moralibus  
conditionibus ad talem statum, & conditionem  
seruitutis necessariis, quarum illa videatur esse po-  
tissima, quidq; inter dominum & seruum sit quedam  
distantia in excellentia & honore, quæ declaratur  
per illam negationem communicationis in bonis.  
Vel aliter dici potest, & fere in idem reddit, aliud est,  
formam inhaerere, aliud denominare: sicut Philo-  
sophi dicunt, si calor remissus cum intenso frigore  
subiecto insit, non denominare calidum propter  
excellentiam formæ contrariae: sic ergo in presenti,  
quamvis in Christo vt homine reperiatur quidquid  
est positivum in relatione seruitutis creature ad Deum,  
nempe dependentia, subordinationis, &c. esse  
C tamē quasi vestitum seu impeditum ut excellen-  
tia & maiestatis titulis, vt absolute exemplariter nō  
possit Christum, etiam vt hominem, seruum denomi-  
natione. Sicut dicemus inferius q. 23. relationem  
effectus ad causam, quæ sequitur respectu Dei ex in-  
fusione gratia habitualis, eandem esse physice lo-  
quendo in Christo, quæ est in ceteris hominibus, &  
nihilominus in Christo nō habere rationem filiationis,  
nec denominare filium, praesertim ad opium,  
quia impeditur excellentiori filiatione, & gratia v-  
nionis. Quod si dicatur, nomen filii adoptiu nō  
esse mere positivum, sed ex parte, & quasi presup-  
positivum, esse priuacium aut negatiuum, cur non  
idem dicetur de nomine serui?

Sed h̄c omnia, si recte expendantur, non ener-  
uant vim fundamenti positivi, ita enim responsum  
retorquo, quia, vel h̄c denominatio serui physi-  
ca consideranda est, vt ab aliqua reali æ physica for-  
ma sumptus; & sic argumentum factum ostendit,  
huiusmodi formam esse in Christo vt homine, &  
consequenter ab illa denominari seruum. Vel mor-  
aliter consideranda est, & sic illæ tantum conditio-  
nes sunt ad illam exigendas, quæ communi vel do-  
ctorum vel prudentum hominum arbitrio ad hu-  
iusti modum denominatione necessaria sunt; nam mo-  
rales denominations ex communi hominum effi-  
catione maximè pendent: sed illa negotio commu-  
nicationis in bonis non est hactenus existimata ne-  
cessaria ad hanc denominationem, vt patet omnibus  
Parribus citatis, & amplius statim declarabitur,  
ergo etiam secundum moralem loquendū modum  
est in Christo vt homine sufficiens fundamentum  
huius relationis seu denominationis. Imo, si quis  
recte consideret, quæstio h̄c ad hos terminos, &  
ad hoc fundamentum reuocata, erit potius de no-  
mine, quam de re: omnes enim in hoc conueni-  
mus, quod Christus, in quantum homo, est non so-  
lum Deo subiectus, sed etiam ab eo pendens, & sub  
illius potestate constitutus. Rursus, quod humani-  
tas Christi est Deo substantialiter unita, & per eam  
unionem admirabili modo sanctificata, & cor-  
querter quod Christus homo habet p̄ximam quandam

quandam communicationem cum Deo in bonis ius, in honore, in fide, ac titulis maiestatis & gloriae; igitur solum videtur ad modum loquendi pertinere, an propter priores rationes dicendus sit seruus, in quantum homo, vel an posteriores rationes hanc denominationem impedian. In quaestione autem de modo loquendi nemo certe errabit, si communem modum loquendi Sanctorum sequatur; illi autem ita locuti sunt, & existimabant, se propriè los qui, ut ex multitudine testimoniorum, & ex circumstantijs, modo loquendi, etiam in disputacionibus contra hereticos, & ex multis verbis corundem Sanctorum, plusquam verisimiliter conjectare licet: ergo non potest illa locutio ex vi sermonis, neque ut falsa neque ut improposita rejici.

Solutio  
Obiectio.

Dices, etiam in modo loquendi potius esse secundam definitionem Pontificis, quam pluriā Sanctorum testimonia. Respondeatur, hoc argumentum supponere, definitionem Pontificis esse contrariam correnti Sanctorum, quod incredibile est; concedo ergo, definitionem Pontificis omnino esse veram; & si dictis omnium Sanctorum esset contraria illis fore præferendum; imo, etiam si angelus de celo ei opponeretur, etiam esset eius testimonio definitio Pontificis præferenda; ca exaggeratione, qua Paul. dixit, Lice nos aut angelus de celo, &c. nego tamen, definitionem Pontificis, aut fusisse vñquam, aut fore aliquando communis sententia Patrum contraria, cum communis Patrum consensus, præstertim fundatus in Scripturis sit ab eis intellexis ac declaratis, certam possum facere fidem de eare, in quā consipirant. Quis autem fuerit sensus Pontificis Adriani, dicemus, solvendo argumēta.

Roboratio  
proposita  
ratio.

Virgo tamen amplius prædictam rationem, & gratis admittit, aliquam bonorum communicationem posse relationem ac denominationem seruitutis impedire. Interrogo autem, quænam & quantilla futura sit: non enim est hoc cuiusque arbitrio committendum, & pro libito definiendum, sed aliqua certa regula adhibenda est, alioquin nihil firmum statui poterit de hac relatione & denominatione seruitutis. Certum est enim, non quamcunq; communicationem cum Deo in bonis eius impedita veram ac propriam relationem seruitutis: alioqui homines iusti, & beati non essent verò ac propriè serui Dei, quia cum Deo communicant in visione & fruitione eius, & in alijs supernaturalibus donis: constat autem id esse fallum, quia vera diuina seruitus inseparabilis est, saltē à pura creatura. Vnde etiam in die iudicij ad Santos & electos dicuntur, Euge serue bone & fideli, ut notauit August. tract. 85. in Ioan.

August.

Neque obstat, quod Christus dixit, Ioan. 15. Iam non dicam vobis seruos sed amicos, nam idem August. cit. loc. intelligentem hoc censem de seruitute seruū (ut sic dicam) quæ ex timore nascitur, non verò excludit seruitutem filialem, quæ cum charitate & filiatione adoptiuā coniuncta est, nam timor & reverentia filiorum in æternum manet. Alij vero cum Irenæo lib. 4. cont. hæresi. cap. 27. intelligent locum illum de seruitute legali, quæ per libertatem legis gratia exculsa est: nam in lege veteri non tam clare & aperte reuelabant omnibus diuina mysteria; in lege autem noua quasi reuelata facie gloriam Domini speculamur; & ideo dicitur agere Deus nobiscum tanquam cum amicis. Quæ expostio parum à priori differt, nam seruitus legis veteris, id est potissimum in lege noua exculsa est, quia iam non acceptamus spiritum seruitutis iherum in timore, sed spiritum adoptionis filiorum Dei in quo clamamus, Abba pater, ut dicitur ad Rom. 8. Deinde Christus illo loco non dicit, non ells serui, sed non dicam vos seruos, id est, non agam vobis tanquam cum seruis, quia non solet dominus cum seruo familiariter agere, & sui

Fr. Suarez, Tom. I.

cordis sererat ē renelare; & hoc est quod subdit, Quæ seruus nescit quid faciat dominus eius: vos autem dixi amicos, quia omnia, quæcumque audiat à Patre meo, nota facit vobis.

Ioan. 8.

Et sic etiam posset intelligi illud Ioan. 8. Seruus non manet in domo in æternum, filius manet in æternum: inde enim non licet inferre, Beatos, qui manent in domo Dei in æternum, non esse seruos: nam licet seruus ea ratione quæ seruus est, nō debeatur ut maneat in domo in æternum, tamen si aliquis filius sit, poterit manere in domo patris in æternum. In quo est etiam differentia inter seruitutem ad Deum, & ad homines, quod hæc per filiationem adoptiuam excluditur, ut constat ex S. vlt. Instit. de Adopt. illa verò non excluditur, sed perficitur: immo ipsam filiationem adoptiuam ad Deum intrinsecè & quasi essentialiter est alioquin quædam ac perfectior seruitus divina; & ideo non omnis seruus excluditur ab æterna habitatione in domo Dei, sed ille qui non est filius. Propriè vero & ad literam in illo loco Ioan. 8. nō est sermo de seruitute ad Deum, sed de seruitute peccati; præmisserat enim Christus, Omnis, qui facit peccatum, seruus est peccati: & subdit, Seruus autem non manet in domo in æternum: intelligit ergo de seruo peccati, nam seruus Dei in æterna eius domo manet; immo huic seruituti, si perfecta sit, illa debetur hæreditas.

Igitur (vt rationem concludamus) non omnis communicationis seu participatio diuinorum bonorum excludit seruitutem ad Deum. Quæ est ergo communicatio, quæ illam excludit? Certè de nulla communicatione id affirmari potest, quæ in pura creatura reperi possit; quia, in specie loquendo, fortasse nulla major participatio diuinæ excellentie ac hæreditatis fieri potest cum pura creatura, quam nunc fiat per gratiam & gloriam: maior autem vel minor intensio sola non potest quicquam conferre ad hunc effectum. Maxime quod in B. Virgine est illa bonorum communicatio in excellentissima quadam perfectione; neque hoc solum habet, sed etiam coniuncta est cum dignitate matris Dei, quæ nulla maior & excellentior videtur communicabilis personæ creatæ. Vnde ratione illius quodammodo communicatur B. Virgini diuinū tituli, ut Regina cœli & terra, & domina omnium, dicatur; & nihilominus tota illa communicatio non excludit veram de nominationem, & relationem seruitutis ad Deum: ergo nulla communicatio diuinorum bonorum possibilis fieri personæ creatæ, excludit ab illa propriam relationem & denominationem serui Dei. Quæ ergo communicatio illam impedit? Reliquum itaq; erit, sola communicationem hypotheticæ vñionis illam impedit: quod, cum non sit in aliqua communi & recepta ratione seruitutis fundatum, solum videatur inuentum ad hanc quaestionem definiendum, & receptam à Patribus locutionem ne-gandam.

Vnde, ut aliquam certainam regulam & generalē in hoc statuere possumus, illa sola communicatio in bonis impedit seruitutem ad Deum, quæ constituit aequalitatem inter eos, quæ in bonis communicat: quia seruus hoc ipso quod seruus est, inferior esse debet; atq; hoc modo rectè colligunt Sancti Patres, Verbum diuinum non posse esse seruum Patri, quia est illi aequalis. Et fortasse ob eam causam seruitus humana per adoptiuam filiationem tollitur, cum tamē non tollatur diuina, quia, cum inter homines sit aequalitas in natura, & per adoptionem addatur quædā aequalitas in statu, honore ac hæreditario iure, eo ferè modo, quo solet illam habere filius naturalis: consentaneū est, ut talis adoptio seruitutem humana expellat, & idem ferè est de vinculo coniugij, facit enim inter coniuges quandam aequalitatem, & ideo merito relationem seruitutis vniuersaliter excludit: quanquam posset etiam

LII 3 harum

harum legum alia ratio reddi, quām in frā artingam. At vero adoprio diuina nullo modo facit filium, Deo æqualem, sed relinquat inferiorem & subditū totumq; sub potestate Dei ut suprēmi domini constitutum; & eadem ratione maternitas diuina non excludit veram seruitutē seu ancillę rationem, quia semper manet persona omnino inferior; maximē eum non sit mater Dei ut Dei, sed vt hominis. Iuxta hanc vero regulam verius colligimus, etiam communicationem honorū Dei per vniōnem hypostaticam non excludere à Christo ut homine veram & propriam relationem seu denominationē seruitutē. Nā, licet humanitas vnitā, sit ipsa mater diuinitatis sanctificata, tamen non est effecta equalis diuinitati, neq; à quā sancta & excellens ac ipsa diuinitas: ergo, non obstante vniōne, manet in ea sufficiens fundamentum seu conditio, ut seruum cōstituat. Vel aliter (& in idem redit) Christus ut homo non est æqualis Deo, sed minor & inferior, vt patet ex lō. 14. & suprà dictū est: ergo ex vi vniōnis non fit Christus ut homo incapax seruitutis ad Deum.

Et confirmatur ac declaratur, nam tota illa communicatione bonorum, quæ est inter Christum ut hominem, & Deum, non est cum æqualitate, sed cum quadam inferioritate: ergo non est eur omnino seruituti repugnet. Antecedens patet, discurrendo per omnia bona huius cōmunicationis, quia Christus ut homo non est tam sanctus, sicut Deus, quia non est sanctus per essentiam, sed per vniōnem humanitatis ad sanctitatem per essentiam. Item nō est æquè beatus ac Deus, ut per se constat. Item, quod attinet ad titulos maiestatis, nō attribuuntur Christo vt homini, etiam si Christo simpliciter tribuantur, quod forte sufficiet, ut Christus non sit simpliciter dicendus seruus, de quo postea dicemus, tamen cum determinatione specificante vel reduplicante, Christus, in quantum homo, neq; est omnipotens, neque infinitus, nec deniq; Deus, nisi extrahendo illam determinationem ad suppositum, quo modo nunc non loquimur. Similiter in hoc sensu, Christus in quantum homo, non est Filius Dei naturalis, quatenus hæc filatio consurgit per generationem æternam, & dicit omnimodam æqualitatem, sed alio inferiori modo dicitur Filius naturalis per gratiam vniōnis. Ergo neque ista communicatione aut filatio, cum in inferiori ordine maneat, necessario excludit veram seruitutem à Christo ut homine. Cuius etiam signum est potest, quia per eam non habet Christus ut homo, ius ad totam, seu ad æqualem Patris hæreditatem, quia non habet ius ad beatitudinem per essentiam, seu ad comprehensionsam diuinitatem per humanitatem suam: ergo non est eur ius ius hæreditarium excludat ab illa natura relationem seruitutis. Tandem, si confideremus communicationem in honore seu adoratione, licet verum sit eadēm latrā, qua Verbum colitur, adorari humanitatem eius; tamen, si mente distinguamus illam adorationem ut humanitatem attingit, inueniemus, inferiori quodam modo ad illam pertinere, quam ad Verbum: & respectu humanitatis esse respectuam, ad Verbum autem esse absolutam. Colitur enim Verbum propter seipsum, humanitas vero non propter se, sed propter Verbum. Sicut quando adoramus sanctum hominem, eodem agit corpus & animam eius veneramur, & nihilominus non æquè, quia animam propter se, corpus autem propter animam, & idem corpus semper manet inferioris, & quasi aliquid servile respectu animæ. Sic ergo philosophari licet de humanitate respectu diuinitatis, quantumvis sit ei substantialiter coniuncta. Vnde, si reduplicative sumatur illa determinatio, Christus in quantum homo, non est adorabilis æquali adoratione, ac Deus in quantum Deus, sed inferiori alio cultu, ut quæst. 25. videbimus. Imò ipse Christus ut homo adorat Deum eodem

Agenerē cultus & submissionis, quo nos Deum colimus & adoramus, nam ei sacrificium offert, vt in frā quæst. 22. & latius in 3. tomo videbimus: in quo actū suprēma ratio huius cultus manifestatur, ve ibidem dicemus: ergo recognoscit se ipsum ut seruum, & Deum ut dominum suum: hoc enim generē cultus nos Deum adoramus.

Vltimō potest tota hæc ratio amplius confirmari & vrgeri ex parte Dei, nam, vt ex Hilario supra citationem, dominus ad seruum dicitur. Vnde recte interfert D. Thomas 2. 2. quæst. 81. art. 1. ad tertium, vbi est specialis ratio dominij, ibi esse debere speciale rationem seruitutis: sed Deus est verè ac pro p̄tē dominus Christi ut hominis: ergo etiam Christus ut homo est seruos Dei. Minor probatur, quia dominium omnium rerum inferiorum seu conditaram est intrinsecum & connaturale Deo, vt ipsemet non possit se ipsum illo priuare: Christus autem ut homo inter res Deo inferiores & ab ipso conditas numerandas est. Respondent aliqui, si per dominium intelligatur potestas dominandi seu vtendere in omnem vsum, si verum esse, habere Deum dominium in Christum ut hominem; si vero intelligatur de relatione dominij, si non esse verum reperi in Deo respectu Christi. Sed hæc distinctione difficultatem non euacuat, nam hæc relatione dominij Deo non est realis sed rationalis, vt omnes Theologi dovent: vnde proprium ac verum dominium, quod est intrinsecum & connaturale Deo, supposita productione creature, in eius potestate & voluntate constituit: ergo si in Christum ut hominem habet Deus prædictam potestatem, habet verum & reale dominium, quale in Deo esse potest. Ac deinde, supposita tali potestate, respectu Christi ut hominis, cur non poterit mens nostra, conferendo illa extrema, respectum inter ea inuenire, aut configurare, quod si id potest, si non erit aliud ex parte Dei in respectu dominij: nisi nouum aliquod nomen excoegerit ad vim argumenti eludendam. Denique in hunc modum hoc ipsum declaro, nam Deus, quantumcum bona sua communiceat cum creatura, non admittit in illam dominij potestatem: ergo neque est sui nomen seu denominationem domini admittat, & consequenter nec respectum aut rationem domini. Unde de inter homines, nūquam is, qui dominus alterius antea erat, amitteret relatio item vel appellationem domini proper solam bonorum communicationem, nisi etiam priuaret aliquam potestatem, quam ante habebat in eum, qui erat seruus. Et hoc modo, per coniugium vxor definīt esse ancilla, & per adoptionem amitteretur seruitus, quia potestas videntur in re, aut tollitur, aut mutatur. Si autem eadem potestas maneret integra iuxta ciuilia iura, quācunq; beneficia dominus in seruum conferret, non propterea dominus esse desineret. Cur enim? Sic ergo contingit in Deo, cuius potestas in opus suum nec tolli, nec minui potest: & idem, quantumcum bona sua communiset, quod nihil aliud est, quam beneficia conferre, non propterea definīt esse aut dici dominus. Imò si ita loqui fas est: eo est magis aliquantus dominus, quo pluribus bonis enim cumulauit.

Nec vero dici potest, communicationem bonorum Dei cum Christo, non esse ex beneficio Dei, sed esse connaturalem, ex personæ dignitate. Nam hoc est verum respectu Christi ut Deus est, & consequenter respectu etiam Christi simpliciter & sine determinatione sumpti, quia Christus absolute dicitur non est Deus ex beneficio, sed ex natura: non est tamen id verum respectu Christi ut hominis, quia omnis diuinorum bonorum communicatione, quæ in illo ut homine reperitur, orta est ex beneficio & gratia sui humanitati collata, ratione cuius nec potestatem nec nomen domini Deus amittit respectu illius. Quo factum est, ut Christus ut homo per eam humanitatē verè ac propriè sit sub dominio

Dei constitutus, & quod ex beneficio Dei habeat omnia bona, quae illi ut homini communicata sunt: haec ergo communicatio bonorum nihil obstat, quominus & Deus sit vere ac proprie dominus Christi ut hominis, & consequenter ut est contrarium etiam Christus ut homo sit vere ac proprie seruus Dei.

*Approbatur secunda sententia.*

Hæc, quæ in huius posterioris sententiæ confirmationem adduxi, tantum apud me habent pondus autoritatis & rationis, ut nullatenus negandum existimet, quin sit in Christo ut homine aliqua vera & propria ratio servitutis ad Deum, ac proinde vere ac proprie posset sub aliqua ratione dici seruus Dei; quatenus, nimirum, est sub potestate eius, & non solum illi in omnibus parere tenetur, sed etiam ab illo in omnibus penderet, & è contrario Deus potest illo uti prout sibi placuerit. Imò vterius addo, iuxta communem vñm huius vocis, seruus Dei, sine viro periculo vel suspicione erroris posse de Christo ut homine prædicari: quia reuera hæc servitus nullam ignobilatem importat, aut requirit, præter eas, quæ in ratione naturæ creatae includuntur: nullo autem modo exigit creatam personam, præsertim quædā non de aliquo simpliciter, sed cum illa determinante, ut homo, prædicatur.

Quod si aliquis à me inquirat, quām certam posteriorem hanc sententiam esse existimet, libenti' aliorum in hoc iudiciū audiam, quam meum proferam. Non dubito tamen, quin si Adrianus Papa, & Concilium Francoford. speciem tenus oppositam sententiam docuisse non viderentur, posterior hæc opinio certa & de fide à Theologis existimaretur: si ergo ostenderimus, Adrianum & Concilium illi non repugnare, nam de ceteris Patribus id facilissimum est, satis fudata ac fere certa illius veritas reliqueretur.

Ad definitionem igitur Concilij Francoford. primæ responsio esse potest, illam epistolam, quæ sub nomine Adriani circumfertur, non constare fusse illius quia nuper in incem prodidit, & ignoratur, quo loco inuenita sit, & quæ certa autoritate vel traditione Adriano tribuatur: si autem illa epistola authentica non est, tota illius Concilij autoritas sit incertum quod Generale non sit, & idèo sine Pontificis autoritate infallibilem definitionem non habeat: tum etiam, quod in decretis seu epistolis, quæ nomine illius Concilij circumfertur, eadem sit in certitudo, quæ in Adriani epistola. Sed hæc responsio, quicquid alij seniant, nobis probanda nō est, & iam hoc tempore non nihil temeritatis habere videatur, quia illa decreta, magna confusione recepta sunt, de qua re latius infra dicam, q. 23.

Secunda responsio est, Adrianum & Concilium ex instituto non traditæ de seruitute Christi, sed de adoptione tantum, & idèo, quæ de seruitute dicunt, non habere infallibilem autoritatem, quia hæc in decreto Ponitificum & Conciliorum solum est, circa ea, quæ per se & ex instituto definitur, non verò circa ea, quæ obiter attinguntur, neq; in rationibus aut testimoniosis, aut alijs huiusmodi, quæ afferuntur. Sed hæc responsio est etiam nimis libera & præcepis, nam plane concedit, eos Patres errasse in his, quæ de seruitute docent, quod nimis derogat eorum autoritatib; nam licet verum sit, in omnibus historijs, quæ Feclianæ hæresis meminerunt, quia Elipandus securus est, referri errorem circa adoptionem Christi, quem dicunt fusse damnatum, nulla fere mentione facta de seruitute, ut latius infra q. 23. referemus, & interim videri potest apud nostrum Ioannem Marianum lib. 7. sua historiæ de rebus Hispaniæ, cap. 8. Nihilominus qui attente & sincere legit epistolam Adriani (& idem est de Concilio) planè conspiciet, illum quædam sententiam Elipandi in articulo seruitutis, ita q; in articulo adoptionis, & fere æque ex professo de utroq; disputare, nā magnam eius epistolæ partem in persuadendo ac probando hoc puncto de seruitute consumit. Quocirca, quamuis ingenue fatetur, non omnia argumē-

A ta, quibus vñt, esse solida, ut facile ex probationibus posterioris sententia suprà posita intelligi potest, tamen quod in conclusione intenta eo sensu, quo illam protest, errauerit, nulla ratione censio ei se admittendum.

Tertia responsio esse potest, Adrianum non reprehendisse Elipandum in hac parte, ed quod falsum dicere, sed ed quod indigne & irreverenter de Christo loqueretur: quod quidem ex multis ipsius Elipandi verbis colligi potest, nam in confessione eius, que ex libro Beati & Heterij refertur, Christum non solum seruum, sed etiam seruulum appellat, dicens, Cum parvulo parvuli, & cum seruulo seruuli. Item non tantum seruum, sed etiam leprosum vocat, quod merito reprehendit Adrianus, quia Christus nec lepram corporis habuit, nec animi, quæ non est nisi peccatum, nam pena peccati, & præsertim propter aliena peccata voluntariè suscepit, ne prædicti nō potest. Et idèo Isaïæ 53. etiam iuxta vulgatam lectiōnem, non dicitur, fuit leprosus, sed, parvulum eum quasi leprosum, id est, dignum illis penit pro peccatis suis, cum tamen ipse vulneratus fuerit propter iniurias nostras. Deniq; in epistola Concilij, præsertim in fine, hoc indicatur illius verbi, Cur eus seruū nominare debemus, qui nos amicos maluit nominare, quæ seruos? &c. Sed, licet verum sit, Adrianum & Concilium reprehendere insolentiam & audaciam Elipandi, tamen non est dubium, quin etiam falsitatem & errorem sensum eius damment. Neque ad hoc persuadendum oportet plura verba referre, quām in principio citata sunt, quia illa videntur expressa, & si attente legantur illa decreta, res est tam clara, ve non egat probatione.

Quarta ergo responsio est, Concilium loqui de seruitute spirituali fundata in conditione seruili, puto, quia is, qui seruus est, non ex amore pareret, & reverenter, dominum suum, sed ex timore poenæ, & quasi coacte. Itaq; hoc modo negare, Christum esse seruum, nū aliud est, quām negare obediens aut seruus se Deo spiritu seruili & timoris. Hanc expositionem adhibuit quidam modernus interpres D. Thos. & ad hunc sensum inducit illa verba Concilij in sua epistola. Et si cum Propheta seruū nominasset, non tamen ex conditione seruili, sed ex humilitate obediens, vbi per conditionem seruilem, spiritum timoris intelligit. Hęc vero expositio dicit quidem quippe verum, tamen sine fundamento illud attribuit Adriano, aut Concilio. Verum namq; est, in Christo non fusse illum seruitus spiritum seu timorem cum cōditione seruili: hunc enim perfecta charitas excludit, vt 1. Ioan. 4. dicitur: fuit autē in Christo perfectissima charitas. Tamen, quod Concilium hoc sensu de seruitute loquatur, cām in Christo negat, voluntarie ex cogitatione est, solum ad eludendam Concilij autoritatem, re tamen vera nullum habet fundamentum, aut in verbis Adriani & Concilij, aut in causa de qua tractabant. Primum patet, quia in toto illo Concilio nulla fit mentio spiritu seruitutis, & qui procedit ex timore: si autem è tantum sensu definiretur, Christum non esse seruum, sufficiens fuisse ostendere illum ex charitate & filiali reverentia obediuisse Deo, & non ex seruili seu poenali timore: nihil verò ibi dicitur, sed alijs rationibus ostenditur, Christum non esse seruum, ex maiestate personæ eius. Secundum patet, quia nulla historia aut coniectura constat, Feclianum aut Elipandum appellasse Christum seruum ea significatione, quæ ab spiritu seruili sumitur. Neq; ex verbis aliquib; quæ de illorum sententiæ in eo Concilio referuntur, colligi potest, neq; ex confessione Elipandi, quæ ex libro Beati & Heterij profertur: nam ibi tantu dicit, factum fusse seruum, sicut dicit, factu fusse hominem. Imòdum simul ait, Christum fusse filium adoptatiuum, & habuisse charismata Spiritus, in quo clamabat, Abba Pater, & esse seruum, sicut

sunt alij Sancti, indicat potius sensisse, non habuisse Christum seruilem spiritum, sed filiale. Neque enim omnes iusti & filii adoptivi habent illum spiritum seruilem, præsertim si perfecti sint. Neque est verisimile, Eliandum sensisse, Christum fuisse filium adoptivum minus perfectum, quam sint alij iusti.

Quintā p̄to.

Quinta responso esse potest, solum voluisse Adri-anum & Concilium docere, Christum non esse seruum seruitute penalí ex peccato contracta, non tam voluisse ab illo excludere seruitutem naturalem, quam omnis creatura ex vi creationis habet ad Deum. Quod enim præter hanc naturalem seruitutem sit alia in puris hominibus per peccatum introducta, certa res est. Imo seruitus ex prima sua introductione & significacione eo modo quo est inter homines, non significat naturalem conditionem, ut notauit Augustinus 19. de Ciuit. c. 9. sed conditionem vitem & poenalem iure Gentium introductam, qua is, qui liber erat, in poenar delicti capitus efficitur. & definit esse sui iuris, totamque libertatem suam & actiones omnes sub dominio & potestate illius constitutas habet. Vnde fit, vt neque bona propria posse deat, neque cum suo domino in propriis eius bonis communicet, neque habere possit ius ad illius hereditatem obtainendam. Quod seruitus genus in bellis primum introducere potest, nam, qui morte plecti poterant, serubantur, vt in captiuitatem redigerentur, & inde serui vocati sunt, vt notauit Isidor. lib. 5. originum, c. vlt vbi sic ait. Hoc est sola malorum omnium postrema, qua liberus omni supplicio gravior est, nam ubi libertas perire, vna ibi perierunt & omnia. Ad hunc ergo modum dicitur homo per peccatum contraxisse seruilem quandam conditionem, non quidem naturalem sed penalem, non solum respectu peccati, quo modo qui peccat, dicitur fieri ipsiusmodi peccati seruus, quia quodammodo illi subiicitur, & ad illi parentem trahitur: sed etiam respectu Dei, quia homo ex natura sua aptus est, vt per Dei gratiam ad eius amicitiam subleuetur, vt cum ipso in bonis eius communiceat, & ius ad illius hereditatem accipiat, & in hunc finem à Deo creatus est, per peccatum autem sit indignus his omnibus bonis, & quantum est ex merito peccati, in perpetuam captiuitatem sub Deo redigatur, & ideo merito seruilem conditionem contrahere dicitur, & peculiari modo fieri seruus vili & ignobili seruitute, quia ab hominibus excluditur, cum iusti sum: ad quod possunt non male accommodari verba Christi, Iam non dicam, vos seruos, sed amicos. Quod vero in Christo Domino non fuerit hoc seruitus, certius est, quam ut nostra probatione indiget, quia sicut in Christo peccatum non fuit, ita nec vili seruitutis status, qui ex peccato originem dicit, vt bene declarat Ambros. sermon. 6. in Psal. 118.

Dices: Quamvis Christus non fuerit obnoxius huic seruitui ob propriam culpam, tamen ob nostram fuisse videtur, nam verè ac propriam sumptus pro nobis debitu satisfaciendi pro peccato: ergo, siue verè factus fuit mortalis, ita & verè seruus hoc genere seruitus. Sicut, qui loco alterius se tradit in seruum, vt sanctus fecit Paulinus, verè manet seruus, etiam si non sit ob propriam culpam. Respondetur hinc solum probari assumptissime Christum pro statu via speciem quandam & statum huius seruitutis, non tamen veram seruitutem huiusmodi, quia sine peccato & debito perpetuæ poenæ proprie ac verè non existit: & ideo sub hac ratione certum existimmo non posse Christum etiam ut hominem appellari seruus, nisi tantum per metaphoram, seu secundum speciem externam: quomodo etiam peccatum dicitur pro nobis factus.

Deniq; quod mens Adriani & Concilii fuerit, de hac seruitute loqui, nonnullæ sunt coniecturæ. Prima sumi potest ex verbis, quæ in precedentibus respon-

A fione afferebantur ex epistola Concilij, Et si cum Propheta seruam nominasset, non tamen ex conditione seruitutis, sed ex humilitatu obediens, &c. Quod enim ibi conditio seruitutis pro spiritu timoris accipiatur, nullum habet fundamentum, quod autem sumatur pro conditione peccati & culpe, habet maximum, tum quia seruitus, ut dixi, ex primæ uia institutione significat aliquid penale, & ideo conditio seruitutis inerit dicitur ipsa culpa, tum etiam quia conditioni seruitutis opponit humilitatis obediens, quia, nimirum, non passus est Christus tanquam debitum poenæ ex conditione peccati, sed tanquam humili & obediens filius. Tum maxime, quia in illius sententiæ confirmationem adducit Concilium Leon. ne Papam sermon 2: de Natiuitate hunc in modum dicentes, Assumpta est de matre, homini natura, non culpa: creata est forma serui sine conditione seruili: certum autem est, apud Leonem eo loco, conditionem seruilem culpe statu significare, nam illud ipsum, quod dixerat, assumpta esse de matre, hominis naturam & non culpam, per hoc declarat, quod creatura est forma serui sine conditione seruili. Quod legamus sine conditione virili, ut aliqui codices legunt, & quod bene quadrat, nam etiam ex hoc quod Christus non ex viro, sed ex Spiritu sancto conceperat, maculam culpe contrahere non potuit. Quod amplius declarat sequentibus verbis, Quia nouus homo sit contemplatus est veteri, & veritatem suscepit generis, & vitum excluderet veteratum, id est, ita Christus assumptus humanitatem ex veteri Adamo, ut veritatem naturæ eius assumperit, non vero vitum, hoc ergo fuit accipere de matre naturam & non culpam, formam seruilem sine conditione seruili: condito ergo seruili apud hos Patres est vitium naturæ. Qui-dam autor ad vitandum huius testimonij vna licet citat & distinguuntur verba Leonis, Susceptus de matre homini domini natura non culpa, & super hanc electionem fundat expositionem voluntariam, scilicet, quod cum in illis verbis, Assumpta est homini domini natura, non culpa, duo contineantur. Primum scilicet, quod sic assumpta natura hominis domini explicatur per se hoc, quod creatura est forma serui sine conditione seruili, secundum autem scilicet, quod non fuerit assumpta culpa declaratur per illud, quia nouus homo sic contemplatus est veteri, &c. & ita concludunt, conditionem seruilem ibi absoluere & simpliciter sumi & non pro conditione culpe. Sed in primis illatio-ne heque in codicibus Leonis reperiatur, quod ego viderim, neque in Concilio ita citatur, sed codices Leonis frequenter legunt, Assumpta est de matre homini natura, in Concilio vero iuxta ultimam Romanam editionem ita citatur, Assumpta est de matre domini natura non culpa: illa vero coniunctio homini domini, & reperiatur nullibi, & ferè in usicata est. Deinde illa partitio & accommodatio verborum non habet fundamentum in verbis Leonis. Imo, factente consideremus, priores duas propositiones, scilicet, Assumpta est natura non culpa, creata est forma serui sine conditione seruili, positas esse fine villa causalitatis, imo etiam sine villa coniunctione, facile intelligetur, eandem rem diuerso modo ad diuersis verbis in eis declarari, cum vero postea additur nota causalitatis, quia nouus homo, &c. manifeste reddit ratio verius, quia pars contenta in quæcumque ex prioribus propositionibus. Qui sensus revera est adeò clarus & perspicuus, ut mirum sit potuisse de illo dubitari.

Secundò confirmatur & suadetur antillis haec exppositio ex verbis, quæ proxime subiungunt Concilium, Nonne secundum seculi nobilitatem beatæ Mariae Virgo ex Regali & libera pro sapientia processit? Huic vero Virginim regia dignitatis Spiritus sanctus accepit, & Filiam ex ea procreari fecit. Mirum, si Spiritus sanctus hominem ex ea non potuit facere perfectum & ingenuum? Quibus verbis hoc solum intenditur & probatur, Christum.

**B** ex vi conceptionis suæ seruitutem peccati non contraxisse, non solum quia Deus erat (quod in hac ratione non tangitur) sed quia non ex viro, sed de Spiritu sancto conceptus est. Vnde hoc ipsum tertio declarant verba, que statim in eodem Concilio sequuntur. Sed & hoc volumus à vobis audire, an Adam primus humani generis pater, qui de terra virgine creatus est, liber esset conditus, siue seruus? Si seruus, quomodo tunc imago Dei? Silber, quare & Christus quoque non ingenuus de Virgine? & infra. Vnde Adam fuit seruus factus, nisi ex peccato, &c. Constat igitur, Concilium loqui de seruitute ex peccato contraria. Nam, si sit sermo de seruitute Dei cōnaturali homini titulus creationis, certum est, Adamum etiam ante peccatum fuissim Dei seruum. Video responderi posse, his quidem verbis praeceps excludere Concilium seruitutem peccati, non tamen inde sequi, in tota epistola loqui de sola illa, nam etiam ibi excludit à Christo seruitutem respectu aliorum hominum & respectu angelorum, & tamen non de illis solis loquitur, sed discutit per singulas, ut ita concludat, nullā seruitutem propriā in Christum conuenire, nam, licet illa enumeratio necessario non esset, ad amplificandum sermonē & ad exaggerandam Christi dignitatem fieri potuit. Quæ responsio (ut verum fatear) multum eneruat vim predicatorum verborum, saltem ut non cogamur dictam expositionem admittere, non tamē ut cogamur eam repellere. Accedit quod cum Concilium in ea enumeratione nunquam enumeraret alia seruitutem respectu Dei ortam ex titulo creationis, sed semper insinuat seruitutes, quæ valem cōditionem & penalem indicent, adhuc relinquit probabile argumentum, in ordine ad Deum non agere Concilium, nisi de seruitute ex peccato contracta. Quod potest quartè confirmari ex illis verbis, quæ in epistola etiam Adriani leguntur, Nos per illum adoptiū sumus, non ille nobiscum adoptiū, nos per illum à seruitute liberati, non ille nobiscum seruus. Non sumus autem nos per Christum liberati ab illa seruitute Dei, quæ nobis est intrinseca & cōnaturalis, sed à seruitute, quam ex peccato contraximus: ergo hoc modo negatur Christus esse nobiscum seruus. Quinto addi potest conjectura, quia de hoc genere seruitutis verum habet, quod Adrianus saepè dicit, Christum esse à Prophetis vocatum seruum per tropum & figuram, quia assumptus erat carnem in similitudinem carnis peccati, & subiactus poenam peccatis debitam, factus obediens, & humiliat⁹ usque ad crucem. Quamvis etiam illa testimonia Scripturæ aliam patiantur expositionem, tamen, quia accommodari etiam possunt ad hanc seruitutem, ideo secundum illam non propriè, sed per metaphoram & similitudinem dicuntur Christus hoc modo nominari seruus. Solum relinquebatur in hac expositione declarandum, Elipandū hoc tensu appellasse Christum seruum, hoc enim satis videtur incertum, sed nihilominus fiet aliquo modo verisimile in ultima E interpretatione Concilij. Est ergo hæc expositiō probabilis, quā solam ego in priori editione adhibui, sed nūc non videtur simpliciter necessaria, nec per se sola sufficiens, quamvis fortasse sit etiam vera vt in sequentibus declarabo.

Sexta ergo expositiō est, Concilium non negare, Christum cum determinatione, in quantum homo est, posse dici seruum, sed simpliciter & sine vila de terminatione prolatum. Ita enim fere loquuntur Adrianus & Cōcilium in suis epistolis: & suaderi potest, nam hoc modo sit verisimile, quod Adrianus ait, in Scriptura noui testamenti nō appellari Christum seruum, scilicet absolutè & sine addito, nam cum determinatione humanitatis, vel expressa, vel subintellecta in verbis antecedentibus aut consequentibus satis videtur in superioribus probatum, etiam in novo testamento saepè fuisse significatam seruitutem Christi ut hominis. Nely contra hanc expositionem multum me mouet, quod interdum

**A** in illo Concilio additur determinatio, secundum humanitatem, quia non est necesse, quod illa determinatio intelligatur adiungi ex parte naturæ, sed ex parte suppositi, scilicet, ut designetur suppositum in tali humanitate subsistens. Et hunc sensum esse magis à Concilio intentum, constat ex dicendis hic & latius infra q. 23. Nihilominus tamen hæc expositiō per se sola non mihi satisfacit, tum quia existimo, Concilium non tantum de modo loquendi, sed etiam de ipsa re tractasse ac definiuisse: tu etiam quia ex modo quo est verum, Christum in quantum hominem esse seruum, non est certum & de fide, etiam sine vlo addito non posse sic appellari, si tamen hæc expositiō cum his quæ dicem⁹, adiungatur, aliquid verum continet, ut patet.

Vna ergo intentio Concilij ex sensu erroris Eli-pandi sumenda est, nam solum illum errorem dire-

*Quæstiones  
cula solentie*

ctè damnare intendit: Elipandus autem, ut opinor, re ipsa Nestorianus fuit in eo errore, quem de Christo habuit, distinxit enim illum à Filio Dei naturali, non tantum natura sed etiam supposito: & hoc sensu dixit illum esse seruum, id est (ut ita dicam) purū seruum, & nullo modo filium, ideoque addebat, ex seruo factum esse filium per adoptionem: in contrario ergo sensu docet Concilium, Christum non esse seruum, sed etiam ut hominem, id est, ut subsistenter in humanitate esse supremum dominū, ipsumque Filium Dei naturalem. Quod autem Eli-pandi error hic fuerit ex varijs hitorij, & signis ac coniecturis ostendemus infra q. 23. Nunc, quod ad Hispaniographos attinet, sufficiet referre verba Ioannis Mariani, & in inquirendis antiquitatibus diligētissimi, & in rebus ac disputationib⁹ Theologicis ver-satissimi. Ille ergo lib. 7. sue histor. de reb. Hispan. c. 8. scribit: Nestorius placit a Concilio pridem Ephesini diligentia sapientia, quæ veteris incendi⁹ scintilla in Hispania, illis autoribus (scilicet, Focilice & Eli-pando) suscitata sunt, Christum affirmatis, quæ parte certe homo est, Dei filium adoptione esse, &c. Deinde ex epistola totius Concilij hoc licet colligere ex illis verbis, quæ ha-bentur col. 6. Neg, vero aliū Iesum Christum, aliū Verbum dicemus, vi noua heresis calumniatur. Et infra adducunt locum ad Hebr. 3. Amplioris gloria iste pra Moysē dignus est habitus: Quomodo (inquit) amplioris gloria, si seruus fuit & Moyses, vel ex seruo adoptiū: vbi considero primum verbum, fuit & Moyses, id est, purus seruus, & solum per adoptionem filius. Deinde considero verba illa, ex seruo adoptiū: hæc enim verba manifestè indicant suppositorum distinctionem. Quod clarius inferius declaratur illis verbis. Sed nescio ex quo seruo adoptatus in filiationem vi vos dicatis. Dicebant ergo isti, Christum hominem prius, vel natura, vel fortasse etiam tempore (ut saepe in illo Concilio insinuatur) fuisse quandam seruum, & deinde fuisse factum filium Dei per adoptionem: ergo errant in sensu explicatio: ergo in eodem, & non in alio damnavit Concilium hunc errorē. Vnde omnes probationes eius ad hoc præcipue tendunt, ut ostendant, hunc hominem Christum non esse aliū à Filio Dei, & ex utero Virginis fuisse verum Filium Dei naturalem, & non seruum, seruitutem, scilicet excludinge hanc filiationem: atque adeo purum seruum, ut nos sumus. Et hoc modo ait Adrianus in sua epistola, Opus nostrum est ut simus serui per conditionem, & filii per gratiam adoptionis, opus eius est, ut sit unus, proprius, & dilectus filius Dei. Atque hinc fortasse ortum est, quod hæc duo, scilicet affirmare, Christum esse seruum & adoptiū, non referantur & notentur in Focilice, & Eli-pando ut duo errores, sed ut unus, quia eandem habuere radicem, & connexionem in eodem principio, scilicet quod hic homo Christus ut conceptus de foemina, non fuit verus & naturalis Dei filius, nec sanctus ex vi sui conceptionis: Ex quo planè sequebatur, il-lum & ex se esse omnino seruum, & filium solum

per

per adoptionem. Vnde illud fundamentum est, quod præcipue eueritur in toto illo Concilio. Accedit tandem vehemens coniectura, quia si Elipandus dixisset, Christum ut hominem, esse seruum solum propter assumptam naturam seruilem, licet fateretur, & suppositum assumentem esse verum Deum, & assumptionem per veram vniōnem hypostaticā factā esse, in re nihil dixisset contra veritatem mystérii incarnationis, & in modo loquendi ab antiquis Patribus non discordasset: cur ergo propter eam locutionem posset ut hereticus damnari, & tam acerbe reprehendi? maximè, cum Adrianus fateatur, Ambrosium, ad exprimendam in Christo naturam humanae veritatem, interdum Christum, ut hominem, seruum appellasse. Neque enim tenebatur Elipandus credere aut scire, vniōne hypostaticā excludere à Christo ut homine omnem veram serui appellationem, aut ab humanitate omnem conditionē seruitutis respectu Dei, quia, neq; hoc verum erat, nec, si fuisset, tunc erat in Ecclesia declaratum imò nec Adrianus aut Concilium Francoford. hoc vñquam declararunt. Quod etiam est signum, non in eo sensu, sed in alio, quem diximus, rem hanctractasse ac definuisse.

*Quis fuit  
in Elipan-  
dis error.*

Atque hinc vñterius sit verisimile, Elipandum, non solum assertuisse, Christum, ut hominem, esse purum seruum Dei, sed etiam ex se fuisse obnoxium cuiuscunq; vili seruituti, etiam peccati, quia, si semel concipiatur ut purus homo, facile est, huc & similia de illo sentire. Vnde in verbis Elipandi, quæ partim ex eius confessione supra retulimus, partim in discursu illius Concilij indicantur, multum significatur, tam in ratione seruitutis, quā adoptionis, nihil amplius de Christo, quam de ceteris hominibus sensisse, quod fortasse etiam indicare voluit, appellando Christum leprosum: potius enim ab spirituали quam à corporali lepra appellationē illam sumplisse videtur. Item ob hanc causam magis admittitur Adrianus, grauiusque illum reprehendit, quod Christum appellauerit seruum, quam filium adoptiuum, quod certe sine causa fecisset, si Elipandus in alio sensu locutus fuisset, cum Sancti communiter vocent Christum, ut hominem, seruum, non autem adoptiuum. At verò in dicto sensu inreveratur, quod seruitutem, etiam ut ex peccato oriri potest, Christo attribuerit. Et forte etiam ob hanc causam s̄e declaratur in illo Concilio, Christum, non solum, quia Deus est, sed etiam, quia ex Spiritu sancto conceptus est, non fuisse seruum, quod est verum de seruitute vt includit omnem illam imperfectionē non verò de seruitute ad Deum, quae ex sola creatione seu effectione oritur. Quod si cui incredibile videatur, Elipandum in tam apertum & blasphemū errorem incidisse, vt crederet Christum aliquando habuisse peccatum: respondetur in primis, si semel creditit, illū esse purū hominem, facile potuisse in eum errorem labi. Deinde nobis hoc non constat, nec necessariū est hoc illi imponere, sed solum credimus, assertuisse, Christum fuisse pure seruum, antequam fuerit in filium adoptatus: ita h̄ illa seruitute fuisse locutum, ac si ille homo Christus eiusdem esset conditionis & originis, cuius nos sumus.

Atq; hinc tandem probable mihi est, ad eliminandum & detestandum hunc errorem, voluisse etiam Adrianum dicere, Christum simpliciter & absolute non esse à nobis appellandum seruum: & hac ratione totis viribus conatum esse, explicare veteris testamenti Scripturas, vt non nisi per metaphoram in eis Christus, seruus appelletur: nam licet illa testimonia possint alio modo exponi, vt à Patribus declarantur, sicut in superioribus vñsum est, tamen Adrianus, vel noluit alia interpretatione vñi, quia ea visa est accommodatio ad rem, de qua tunc agebat ne aliquam occasionem relinqueret hereticis abundanti in Christo illa serui appellatione: vel certe, si

A eam interpretationem aut vnicam aut omnium oprimam existimauit, id ad fidem non pertinet, sed ad priuatum ipsius Pontificis opinionem. Et similiter, quod Adrianus ait, in nouo testamento nunquā Christum, ut hominem appellari seruum, ad Deum dominum eius, in aliquo sensu verum est, scilicet, has expressas appellationes, & sub his nominibus in nouo testamento non reperi, quod est certe verū, & merito fuit à Pontifice obseruat ad obstruenda hæreticorum ora, qui male appellatione serui vertebantur. Non potuit tamen negare Pontifex, quin eo modo, quo in vero & Catholicō sensu Christus, in quantum homo, seruus dicitur, æquivalenter saltem ea appellatio in nouo testamēto reperiatur, vt ex variis locis, & Sanctorum interpretationibus ostendimus. Nec est, cur credamus, Pontificem volunt hoc negare, quamus id tacuerit, quia eo tempore, ad eam causam, de qua tractabat, iudicavit tunc magis expedire. Quanquam, licet in sensu & expositione illorum testimoniorum alter sentire, eius expositio ad fidem non pertineret, quia (vñf. p. dixi, & est communis doctrina in his decrecīis solum pertinet ad fidem definitio int̄cta, sed damnatio erroris, non verò omnia quæ in causa discussio- ne vel probatione afferuntur. Atq; haec sunt quæ descendunt occurruunt de sensu illius definitionis, & totius doctrina illiarum epistolarum Adriani, & Concilij Francoford. quæ magis confirmabunt exhibit quæ de adoptione inferius dicemus.

Vnum vero hic adiungere non omissit (quod, quæ, s̄e, lector animaduertat) non commendari, sed detrahi potius autoritatis Adriani & Concilij, si dicimus, voluisse damnare locutionem illam in eo sensu, quo ab innumeris Patribus afferitur, nullo velex Scripturis sacris, vel ex aliis principijs fidei adducto fundamēto. Existimare autem, eos motus fuissent ad damnandam illam sententiam, que nunc ab scholasticis docetur, aut Elipandum in eodem sensu, ex folla illa ratione, quod vñio hypostatica excludat seruitutem, propter communicationem bonorum, quam inter Deum & hominem facit, valde lenienter est à gravitate Ecclesiastice definitionis. Nam, licet huius infallibilitas, non ex humanis rationibus, sed ex Spiritu sancti assistentia oriatur, tamen Spiritus sanctus nō vult, vel ex parte sua miraculose hoc facere, neq; ex parte hominum permittere vt temeraria: & ideò nunquam infallibilis & Ecclesiastica definitio fit, nisi aut ex aperte testimonij Scripturz, aut ex sufficiente traditione, aut certe ex rationibus ita virginibus, vt euīdēs sit, quod definitur in reuelatis, & anteā definitis contineri. In praesenti autem hæc omnia concurrebant ad damnandum errorem Elipandi in sensu explicato, ad negandam autem Christo ut homini omnem propriam seruitutem respectu Dei, ex Scriptura vel traditione nihil iubat, nam potius docet contrarium. Ratio autem illa quam sit ineficax, satis (vt existimo) constat ex dictis. Non est ergo verisimile, in eo sensu causam hæc esse tractatam à prædictis Pontifice & Concilio.

Hactenus responsum est ad primum fundamen- <sup>ad dñm</sup> tum contraria sententia. Nunc dicendum est ad <sup>refutatio-</sup> singula testimonia, quæ in secundo fundamento ad <sup>propria</sup> ducentur. Ad primum quod est Chrysost. respon- <sup>f. in causa</sup> detur, eum non loqui de naturali conditione serui, sed de vñlo & ministerio serui. Vnde ex illo loco, si integrè legatur, potius confirmatur nostra sententia, Ad quod primum expendo illa verba, Si seruus fatus est, sic & Pontifex & minister. At Christus non putatur tantum aut metaphorice Pontifex fatus est, sed verè ac propriè, vt q. 22. videbimus: ergo eodem modo fatus est seruus. Rufus, Christus alcendens in celum non amisit dignitatem Pontificis; neq; conditionem ministri, in actu primo (vt sic dicunt) nam & est Pontifex in eternum, & quantum est ex se Christus ut homo semper est aptus ad misericordiam.

nistrandum Deo; i. omnibus quae Deo placuerint sed quantum ad vsum dicitur in celo non exercere munus ministri, aut Pontificis, scilicet, quantum ad ea ministeria, quae inferioris sunt ordinis, vel ad statu viae, & carnis passibili pertinebant. Igitur eodem modo, quantum ad conditionem humanae naturae, semper manet seruus, tamen quantum ad vsum earum actionum quibus non tantum Deo, sed etiam hominibus dicitur Christus aliquando seruus, reliquise dicitur seruitus. Hanc autem esse mentem Chrysostomi patet ab illis verbis, *Noli igitur patare, cum Pontificem eum audis, quod semper Pontificali fungatur officio, &c.*

Secundum testimonium erat Athanasij, cuius verba in eodem serm. cont. Ariano satis sunt exprefsa in nostra sententia confirmationem, ut vidimus. Quocirca in reliquo locis illius sermonis solum intendit Christum neque esse neque posse appellari seruus ratione sua personae, sed tantum ratione assumptae naturae, illa autem verba, scilicet, dici Christum, seruum appellatione, non veritate, in Athanasio non repetitio: quod si referentur, referenda essent ad supplicium, quod secundum se reuera non est seruus, sed in quantum homo ratione assumptae naturae illam suscipit denominationem.

Tertium testimonium est Eusebij Emisseni, quod in his homiliis Eusebij, quas apud me habeo non inuenio, tamen vbi cunq[ue] illa verba inueniantur, satis ex eis colligitur, autorem loqui de seruitute peccati. Quod enim dixerat illis verbis, Subvenire peccato non poterat, simili peccato obnoxius, explicat per illa, Nec subvenire pro seruus subiectus legibus eruntur. Et ab hac seruitute & conditione, concludit, debuisse esse liberum eum, qui pro alijs offerendus erat.

Quartum erat Leonis, de quo satis dictum est, & ostensum, eum loqui de seruitute peccati. Quintum erat Augustini, qui in priori comparatione Moysis & Christi loquitur planè de puro seu omnino seruo, qui ita sit seruus, ut non sit etiam dominus. Et probabiliter ex eo loco & similibus colligi potest, Christum non simpliciter, sed solum cum determinacione, ut homo, posse seruum appellari, de quo dicimus sectione seq. Sextum erat Cyrilli Alexandrini, de cuius sententia satis ex dictis constat. In citato autem loco aperte loquitur contra Nestorium, & in virtute contra Elipandum, & contra omnes, qui audient dicere (hac enim sunt verba Cyrilli) quod ex semine Abraham hominem sibi ipsi adaptavit Deus, & communicauit illi dignitatem gloriae & honoris ac filiationis. Et infra, Non enim ex homine Deus factus est Christus, vt dixi, sed Deus existens Verbum factum est caro, hoc est homo. Ex inanitus vero esse dicitur, eo quod ante exinanitionem plenitudinem habuit in propria natura secundum quam intelligitur Deus, non enim ex eo, quidam in quo quispiam sit ad plenitudinem pertinet (quod siebat Elipandus, ex quadam seruo factum esse ipsum Dei) sed magis ex diuinâ dignitatibus, & in effibili gloria humiliatus est ipsum, non humili existens, homo, exaltatus & glorificatus. In hoc ergo eodem sensu subdit citata verba, Acceptit autem formam serui vi liberi. Ita enim est seruus, in quantum homo, vt tamen ipsum suppositum sit liberum & dominus omnium, unde subdit: Non seruus existens ad libertatem redit gloriam. Hec enim erat propria, & fere in eisdem terminis sententia Elipandi, que illis verbis refutatur: nam hic reuera est planus sensus verborum Cyrilli, vt ex contextu citato constat. Etenim non affirmat in hac ultima propositione, Christum non seruum, ad libertatem rediisse gloriam, ita vt illa particula, non seruus, infinitanter sumatur, vt Sophista dicunt, sed negat Christum prius fuisse seruus, & per incarnationem, ad quandam gloriae participationem fuisse assumptum, quod Nestorius siebat. Et hoc ipsum est quod subdit, In similitudine hominum factus est, qui in forma, & in Patria equalitate (supponebat) non homo existens, vt sie-

ret in similitudine Dei, secundum participium locupletatum, ut vbi non affirmat Cyril. Christum fuisse secundum participium locupletatum, sed potius negat, Christum fuisse hominem secundum participium locupletatum, vt fieret in similitudine Dei: quia potius fuit ipsemet Deus in similitudinem hominum factus, vt proxime antea dixerat.

Septimus erat Theodoretus in cuius verbis nulla vis fieri potest, quia Nestorianus erat, cum illa scripsit, & in eodem loco ait, quod formatum est in vtre Virginis, non fuisse Deum Verbū, sed seruus formam, id est, seruum hominem, quod aiebat Elipandus. Cū ergo dicit, post unionem cessasse seruitus nomen, appellatione tantum intelligit, eo modo quo Nestoriani aiebant hominem Christum vocari Deum.

Solus Damascenus aliquid negotij nobis facit. Cuius sententia, si communis sententia Patrum contraria existeret, non esset certe illi preferenda. Præ-

Damascen  
ni difficile  
tisimona-  
um expla-  
natur.

sententia ratio, qua Damasc. vtritur, parum momen-  
ti habere videtur, sic enim colligit. Seruus est ex  
his qnq[ue] dicuntur ad alterum. si ergo Christus est  
seruus, alicuius erit seruus: sed Christus nullius est  
seruus. Quod probat, quia non est sui ipius seruus:  
ergo nec Pater: ergo nullius. Qui discarsus in ea-  
dem forma heri posset de appellatione subiecti, nā  
ex illo sequitur, Christum non esse subiectum, nam  
etiam subiectio est ex his, quae ad alterum dicuntur:  
sed Christus non est subiectus sibi, quia hoc est diu-  
dere personam eius, ut cicitur in concilio Ephesino  
in epist. ad Nestorianos, quae est 10. Cyrilli: ergo neg-  
est subiectus Patri; alias non omnia, quae habet Pater,  
haberet Filius: ergo nullus est subiectus. Et constat  
Christum, vt simpliciter, vel saltē ut hominem  
vere dici subiectum, ut supra ostensum est. Sicut ergo  
de relatione & denominatione subiecti dicendum  
necessariō est, Christum hominem esse subiectum  
Patri, sibi autem ipsi non dici subiectum, non quia  
aliquid subiectatur Patri, quod non subiectatur Filiis,  
vt Deo, sed propter distinctionem personae, quae in  
illa locutione absolute prolatā indicatur, vnde cum  
addito vere dicitur Christus ut homo subiectus sibi  
vt Deo: ita dici poterit de relatione seruitutis: non  
ergo appareat efficeax ratio Damasceni. Vel certe, si  
contrario exratione autoris colligēdus est eius sen-  
sus, alterum ē duobus dicendum est. Primum est,  
Damascenum, ad summum docuisse, Christum non  
esse simpliciter seruum nominandum: hoc n. pro-  
babiliter suaderet illa ratio, non verò cum determi-  
natione, in quantum homo, cū, illa adhibita, verè di-  
catur Christus in quantum homo seruus sui ipsius,  
vt est Deus, neque sit inconveniens, eundem esse sui  
ipius seruum secundum diuersas naturas. Secundū  
est Damascenum eodem sensu negasse, Christum es-  
se seruū, quo id negauit Adrian. Pap. & qui id affir-  
mabat Nestoriani & postea Elipandus, scilicet, quod  
Christus sit omnino a puris seruus. Et hoc modo  
expouit Damasc. D. Tho. hic, ar. 2. in Corp. & ad pri-  
mum. Quare cum de humanitate Christi Damasc.  
ait, At cum semel ei personaliter vnit a sis, quoniam iam pa-  
cto in seruilem classem redigetur? per seruilem classem, ni-  
hil aliud intelligendum puto, nisi existētiam in ser-  
uili persona seu constitutionem eius, qui ex se sit pu-  
rē ac simpliciter seruus. Et in hoc sensu benē probat  
ratio Damasceni Christum non esse seruum sui ipsius,  
& appellationem serui & hoc sensu diuidere  
Christi personam.

Tertium argumentum ex Scripturis, quod ne-  
gotium tantum erat, iatis est ex dictis solutum, cu-  
re loco pro ostenderimus, & in veteri testamento reperi-  
ri, & in prima sen-  
tentiā. nouo fatis insinuari. Quid verò ad Adrianum, qui  
aliter ea loca interpretatur, responderi possit, iam  
diximus. Alia verò loca Damasceni ibi citata nō re-  
stet exponi, & quid sit eorum sensus, inter confirmanda  
nostram sententiam ex novo testamento declarauimus.  
Deniq[ue] quodammodo etiam in aliis locis ibi  
cita-

citatis distinguatur Christus ab alijs seruis Dei, nam A etiam diximus, distingui scilicet, ut à pure seruis.

*Ad rationes prima fonsentia*

Ad quartum ex rationibus respondetur. Ad pri-  
mam negatur consequentia, quæ ex adoptiva filiatione h[ab]et ad seruitutem. Ratio autem à D. Tho. citatis locis redditur, quia filatio respicit solam personam seruitus autem etiam naturam. Sed est ratio difficilis, præsertim quia idem D. Tho. hic ar. 1. ad 2. dicit, etiam naturam non dici propriam dominam aut seruum, sed personam secundum naturam seu rationem naturæ. At idem est de filiatione, nam, licet natura etiam non dicatur filia, tamen persona secundum illam, seu ratione illius dicitur filius: ergo quadam hoc parua aut certè nulla est differentia. Addendum ergo est, adoptionem dicere, non quamcumq[ue] filiationem, sed tamē, quæ repugnat supposito diuino etiam in assumpta natura, quia intrinseca requirit personam extraneam, dicitq[ue] filiationem omnino ab extrinseca benevolentia prouenientem: & haec ratio includit negationem repugnantem diuina personam, vt latè q. 23. videbimus: at vero relatio seruitutis non requirit, nec connotat necessariò aliquam imperfectionem vel negationem repugnantem diuinam personam secundum se, & maximè, si non simpliciter, sed cum determinatione assumptæ naturæ ei attribuatur.

Ad ultimam rationem cōcedo in primis, ad propriam seruitutem non sufficere solam obedientię subiectiōnem, quamvis certè Iudic. lib. 2. de proprie-  
ser. n. 5, seruitutem nihil aliud esse dicit, quam ne-  
cessitatem seruendi, obediē autem, seruire est: si ergo obedientia ex necessitate nascatur, seruitus dici potest, aut certe seruitutem supponere: Christus autem vt homo ex necessitate seu debito obediē debuit: potest ergo illa dici quādam seruitus: & ita videretur loqui D. Tho. Sēd, esto aliquid amplius ad seruitutem requiratur, illud certè nō est negatio communicationis in bonis, in qua totus discursus rationis illius fundatur, qui à nobis satis refutatus est, quia communicatio non impedit seruitutem, nisi ad æquitatem perueniat, quæ in Christo quidem simpliciter reperitur, non tamen in Christo vt homine, vt satis declaratum est. Vnde retorqueri potest argumentum, quia Christus vt homo nō est supremus dominus, vel aliarum rerum, vel sue hu-  
manitatis, vel suarum actionum: ergo vt sicut sub supremo domino: atq[ue] adeò est seruus eius. Si quid ergo stricta seruitus vitra subiectiōnem addit, solū est, quod nō solum is qui seruitus dicitur, alteri vt superiore parere tenetur, sed etiam quidquid est & habet, sub illius dominio & potestate existit, ideoque eum vt dominum reverenter ac solere tenetur: loquimur enim de rationali seruo. Hæc autem conditio vere conuenit Christo vt homini, vt per se constat, & nihil derogat diuinitati<sup>9</sup>, magis quam quod, vt homo, sit à Deo conditus, & à Deo pendeat in omnibus, tam physice, quem moraliter, vt sic dicam.

Ad replicam autem in illa ratione insinuatam, scilicet, quod hæc conditio repertiri potest in subdi-  
to non seruo, negatur assumptio, quia hoc ipso, quod aliquis est omnino sub dominio & potestate alterius, & in omnibus tenetur illi parere: & dominus illo vti potest pro suo arbitrio in omnem usum, est vere ac propri seruos. Vnde, si inter homines fingamus patrem habere omnem huiusmodi potestatem & dominium in filium naturalem, ille esset seruus, tamē, sicut pater non habet illam potestatem à na-  
tura, sed ex aliquo pacto vel iure positivo, ita talis filius nō esset seruus patris naturali seruitute, sed humana vel ciuili, quæ introducta quidem non est, nō repugnat tamen excogitari aut introduci: neq[ue] etiam repugnat eundem esse naturalem filium & seruum ciuilem: tunc autem, quamvis in illo filio maneret radicale ius, vt sic dicam, ad bona patris, vel potius fundamentum, quo à natura habet, vt patri

sucedat in bonis, si aliunde non impediatur: tamē proxime non habet morale ciuile ius ad hæreditatem paternam, quia ex vi seruitutis posset hoc iure priuari: tamen quia hoc non est cōsentaneum na-  
turali iuri, nec illi cōiunctio & æquitali natura-  
la & originis, quæ est inter patrem & filium natura-  
lem, id est talis seruitutis modus non est positivo iu-  
re introductus, neq[ue] permisissus.

Et hinc responderi potest ad obiectiōnem, siis Tactik.  
hunc modum habet, nam seruo repugnat habere con-  
tradicione & intrinsecum ius ad bona & hereditatem  
domini propter quod, vt supra dicebam, etiam iure  
ciuili, statim ac seruus adoptatur in filii, delinit es-  
se seruus, quia incipit habere ius ad hæreditatem,  
quod repugnat seruituti: sed Christus vt homo ha-  
bet intrinsecum & naturale ius ad diuinam hæredi-  
tatem: ergo non potest vt sic esse seruus. Vnde etiam  
B. Ioan. 8. dicitur. Seruus non manet in domo in eternum. Sed ad hoc testimonium iam supra diximus ibi esse  
sermonem de seruitute peccati. Ad argumentum  
verò primū in genere dici potest, habere ius ad bo-  
na domini, quæ sunt omnino eadem, vel æqualia cu-  
lis, quibus dominus fruictus, foras repugnare ser-  
uituti: habere tamen ius ad quandam participatio-  
nem illorum bonorum cum quadam subordinati-  
one & dependentia à domino, non repugnare ser-  
uituti naturali. Hac enim ratione, inter alias, quā-  
vis humana seruitus per adoptionem tollatur, diuina  
vero non tollitur per diuinam adoptionem, ve-  
suprà dixi: quia, nimirum, filij Dei ad opiniū recipiant ius ad hæreditatem Dei, non tamen cum æ-  
qualitate, neque vt in ea sint aliquando supremi do-  
mini, sicut suo modo filii adoptiū homini ser-  
uitus aliquando est in hæreditate patris. Christus  
autem in quantum homo, licet habeat ius connatu-  
rale ad hæreditatem, non tamen secundum æqua-  
litem, sed secundum participationem cum subor-  
dinatio & dependentia à Pare & domino. Ad-  
denda deinde est differentia inter seruitutem hu-  
manam & diuinam; nam respectu Dei seruitus quā-  
præcis oritur ex potestate, quam Deus habet in lu-  
cis creaturam, est intrinseca & connaturalis ex quo  
fit in primis vt separari non possit: deinde etiam it,  
vt nullam vitem conditionem, vt sic dicam, in crea-  
tura requirat, præter intrinsecam imperfectionem  
& dependentiam, quam dicit creatura, vt (quod fe-  
dere idem est) non requirat carentiam altius digni-  
tatis ve excellentiæ, cuius creatura sit capax: quia  
Deus non amittendo suum supremum dominium  
potest creaturæ suæ communicare bona sua, quan-  
tum voluerit, seu quantum ipsa capax fuerit. At-  
verò seruitus humana non est naturalis, sed ab homi-  
nibus introducta. Vnde eas conditions requirit  
quæ arbitrio hominum cōstitutæ sunt. Et quia hæc  
seruitus, & vitem conditionem & statum hominis  
secum afferit, & in pœnam grauissimam introducta  
est, id est conditions omnes ingenuitatis & nobili-  
tatis excludit: & hac ratione differt etiam hæc serui-  
tus à diuina, quod seruitus iure ciuili non est capax  
E. proprii domini, seruus autem Dei est vere dominus  
supernaturalium etiam bonorum, quamvis sub do-  
mino Dei. Vnde etiam sic, vt seruitus hæc humana  
excludat omnem ius & confiormum cum domino in  
omni genere bonorum: ac propterea etiam filio  
adoptiū humana excludit talē seruitutem: quā-  
vis adoptio Dei, vt dixi, illam non excludat. Atque  
ita optima ratione cōstat, quomodo Christo vt ho-  
mini non repugnat simul filiationis naturalis & serui-  
tus respectu Dei: nam he relations inter se non sunt  
repugnantes, quia nullas cōditiones contrarias aut  
oppositas requirunt: præsertim cum & Deum sub  
diuersa ratione respiciant, & diuersa habeant fun-  
damenta, nam seruitus fundatur in natura humana  
secundum naturalem conditionem eius: filiatione ve-  
ro in gratia vniōnis. Quo etiam sit, vt aliter dicatur  
Chri-

Christus, in quantum homo, seruus, quam filius: dicitur enim filius specificatus tantum non reduplicatus, seruus autem utroq; modo, quia in humanitate seruus est, & quia homo, ideo & seruus.

Deniq; hinc etiam solutum manet exemplum de vinculo coniugij humani, q; tollit seruitutē ex quo fieri videtur, maiori ratione vinculum unitatis hypostaticē excludere ab humanitate omnem conditionem seruitutis, ratione cuius posuit Christus vt homo appellari seruos. Sed, si h̄c conjectura quicquam probaret, eodem modo posset concludere coniunctionem, quam B. Virgo habet cum Deo ratione maternitatis, debere ab illa excludere veram seruitutem: quia, sive physice, sive moraliter res consideretur, non est minor, imo maior illa coniunctionis, quam sit in hominibus inter virum & vxorem. Negatur ergo similitudo seu consequentia, quia seruitus ad Deum est intrinseca & connaturalis, & nobilissima: seruitus autem humana est extrinseca & ad placitum hominum introducta, atque adeo ignobilis, vt merito non admittat eam & qualitatem & familiaritatem, quae inter virum & vxorem esse debet.

## SECTIO II.

*Vtrum Christus cum sola determinatione, vt homo, possit dici seruus, vel etiam sine illa.*

**Dubitandi ratio** **P**rimi supponimus, ex parte prædicati, seruus, posse esse ambiguitatem & & quicunque determinationem, & ideo oportere ita illa voce vti, vt ex adiunctis, satis constet, in bono & Catholico sensu seruitutē Christo attribui. Difficultas ergo est, an, loquendo de illa nobili seruitute, quae Christo vt homini conuenire potest, in proprietate & rigore sermonis possit de illo predicari sine determinatione, in quantum homo, vel tantum cum illa. In qua difficultate, etiā est certum conuenientius esse illam determinationem addere, vt hic D. Th. admonuit, ad tollendam omnem ambiguitatem & suspicionem erroris.

De rigore autem sermonis D. Th. indicat etiam sine illa determinatione veram esse locutionem, nam solum ait, potius esse hoc prædicatum attribendum cum determinatione. & quia hoc prædicatum æquiparat cum esse subiectum, quod suprā diximus posse sine determinatione prædicari de Christo. Et confirmari potest h̄c pars testimonij, præcedente sectione addūctis, nam quidam Sancti Christum seruum appellant, sive sine illa determinatione loquantur: imo & Scriptura ita loquitur: cur ergo nos etiam non poterimus ita loqui? Negandum enim non est, quin Sancti in rigore & proprietate sermonis loquantur. Ratione probari potest, quia si cum determinatione est vera locutio, etiam erit sine illa, quia illa determinatio non extrahit subiectum à propria significacione, nec diminuit illam (vt sic dicam) ergo recte sequitur, Christus in quantum homo est seruus, ergo Christus est seruus, non enim sit illatio à dicto secundum quid ad simpliciter, sed à non amplio ad amplum affirmauit.

In hac re certum in primis esse videtur, Christum non posse simpliciter dici seruum Verbi aut Filii Dei: hoc enim est, quod Concilium Alexandrinum tradidit in epistola 10. Cyrilli, quam recipit Concilium Ephesinum, vbi sic legitur. *Verbum Dei carni secundum hypostathm unitum, omnium quidem Deus est, omnibusq; dominatur: at sui ipsius nec seruus est, nec dominus: statim enim est, imo & impium, ad hanc modum sentire aut dicere.* Et ratio ibidem redditur: ne vnum Christum, & Filium, ac dominum, in duos scindamus. Et ideo anathem. 6. damnat Cyrillus hanc propositiōnem, *Verbum q; Dominus Christi: & in defensione eiusdem declarat, illud esse dictum contra Nestoriū, qui Christum à Verbo personaliter distinguebat.* Et tandem sententiam significavit Damasc. loco suprā

Fr. Suarez, Tom. I.

A tractato, ex li. 3. de fide, c. 21. vbi magis explicat rationem à Cyrillo indicatam: nam seruus dicit relationem ad alterum, & ideo, si Christus dicitur seruus Verbi aut Filii Dei significatur, Christum esse alium à Filio Dei: & ideo illa locutio simpliciter est neganda. At vero cum addito, si Christus, in quantum homo, dicitur seruus Verbi aut sui ipius, in quantum est Deus, non erit falsa locutio: vt hic art. 2. senti D. Tho. & colligit ex August. 1. de Trini. c. 7. & supra dictum est de hoc prædicto *subiectus aut minor*: nam eadem est horum ratio. Addita enim illa determinatione, satis declaratur, non secundum diuersitatē suppositorum sed naturarum, dici Christum vt hominem sui ipsius seruum: nam licet idem secundum eādem naturā non possit esse sui ipsius seruus, tamen secundum diuersas non repugnat, nam h̄c relatio, quamvis denominet suppositum ratione naturae, tamen vt reperiri possit, non requirit distinctiōnem suppositorum, sed naturarum: sicut in superioribus dicebamus de relatione *subiecti satisfacientis*, & similibus.

Difficultas vero est, an etiam respectu Dei Patris vel Spiritus sancti, sit etiā necessaria determinatio: nam tunc iam cessat prædictum inconveniens, quia Christus est persona distincta à Patre & Spiritu sancto: & ideo, sicut in ea locutione, Christus est seruus Patris, in quo loquatur personarum distinctione, nihil fallit significatur: & hoc etiam satis esse videtur, vt possit simpliciter dici seruus Dei, quia licet Deus possit supponere pro persona Filii, tamen quia nomen Deus potest etiam supponere pro persona Patris, ex vi suæ significationis & suppositionis admittit personarum distinctionem, quomodo dicitur Deus de Deo genitus: ergo etiam poterit dici Christus seruus Dei. Et eadem ratione, sicut Verbum non possit absolute dici Deus aut dominus Christi, tamen Pater dici poterit Deus Christi, sicut ipse metu Christus cum appellauit, Ioan. 20. cap. & similiter poterit dici dominus Christi nam h̄c duo, vel sunt idem, vel vnam ex alio sequitur, vt supra diximus. Ac denique eadem ratione poterit dici Christus absolute seruus, quamvis non addatur vel explicetur terminus seruitutis, quia hoc non semper est necessarium in huiusmodi prædicatis relatinis. Et similiter dici poterit Christus habere dominum, vel Deum, propter eandem causam.

**Secunda conclusio.** Nihilominus tamen probabilius censeo, in rigore sermonis, non esse dicendum Christum seruum sine determinatione, vt homo, vel, in quantum homo, vel secundum humanitatem, sive h̄c determinatio expressè addatur, sive implicitè subintelligatur, quod frequentius contingit, quando illa propositio non solitariè profertur, sed in alicuius sermonis progressu, in quo ex antecedentibus & sequentibus satis constat locutionis sensus, & hoc fere modo inuenitur h̄c locutio in Scriptura & Patribus. Ratio vero, ob quam h̄c determinatio requiratur, in primis reddi potest ex Damasc. supra, quia, si Christus non potest dici simpliciter seruus Verbi: ergo nec seruus Patris, (& a fortiori nec Spiritus sancti) ne aliquem seruum videatur habere Pater, quem non habet Filius: ergo nec Dei seruus dici potest, quia negat ratione personarum potest id verificari, nec ratione huīus Dei vt sic, id est, vt absolute & essentialiter substantis, quia vt sic etiam non distinguuntur personaliter à Christo, vt possit Christus, eius seruus simpliciter dici: igitur nec potest dici Christus absolute seruus, non explicato termino, quia nullus seruus inuenitur. Ex qua ratione videtur colligi hoc generale principium, in quo ipsa fundatur, prædictata relatio, quae in humanitate aut ratione humanitatis Christo conuenient, si non possunt simpliciter dici de ipso respectu Verbi, non posse etiam dici respectu Patris, aut Dei, aut simpliciter sine expressione termini, ne sequatur illud inconveniens, vt aliquid Pa-

Mmm ter